

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ines Eberl

NOVI TRENDI V STARŠEVSTVU

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ines Eberl

Mentorica: Doc. dr. Alenka Švab

NOVI TRENDI V STARŠEVSTVU

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

NOVI TRENDI V STARŠEVSTVU Diplomsko delo opisuje oblikovanje moderne družine in otroštva. Ugotavlja spremembe v družinskem življenju, kot so pluralizacija družinskih oblik in načinov življenja, upadanje števila rojstev, upadanje pomena zakonske zveze, naraščanje števila razvez, naraščanje števila enostarševskih in reorganiziranih družin ter spremembe v družinskih življenjskih potekih. Podatki so predstavljeni v tabelah. Mladi starševstvo prelagajo na kasnejša leta. Dejavnike, ki vplivajo na odločitev za starševstvo, lahko razdelimo na objektivne in subjektivne dejavnike. Uveljavil se je koncept odgovornega starševstva, ki tudi pripomore k prelaganju odločitve za starševstvo, prav tako kot fenomen protektivnega otroštva. Otroštvo se oblikuje šele v moderni meščanski družini, kjer se izoblikuje materinstvo kot osrednja ženska vloga. Velik poudarek je na vzgoji in negi otrok. Spremenila se je tudi vloga očetov. Vlogo hranitelja družine je dopolnila vloga aktivnega vključevanja v nego in vzgojo otrok. Kljub temu pa družine brez očetov niso stigmatizirane, čeprav so v povprečju revnejše.

V empiričnem delu so opisane izkušnje tistih, ki so se odločili za zgodnje starševstvo, in tistih, ki so to postali šele po 35. letu starosti. Ugotavljam razlike med njimi v odločanju in v samem starševstvu.

KLJUČNE BESEDE: Starševstvo, otrok, družina, protektivno otroštvo, materinstvo, očetovstvo.

NEW TRENDS IN PARENTHOOD This diploma thesis describes formation of a modern family and childhood. It analyzes changes in family life, such as a pluralization of family formations and life styles, a decrease in births, a diminishing status of marital union, an increase in divorce rates, an increase in single-parent families and reorganized families, and changes in family-life courses. The data is presented in tables. The young postpone parenthood. There are objective and subjective factors affecting the decision on timing of parenthood. The concept of responsible parenthood, which also contributes to postponing of parenthood, has gained in status, and so has the phenomenon of protective childhood. Childhood has been formed only within a modern middle class family where motherhood has become a central female role. Great emphasis is put on upbringing and caregiving. The father's role has changed, too. In addition to the role of the breadwinner, the father has taken on active part in caregiving and upbringing. Nevertheless, fatherless families are not being stigmatized even though they are usually poorer than two-parent families. The empirical section of this work presents experience of those who chose early parenthood, and those who became parents only after the age of 35. It analyzes differences between their decision-making and their parenthood as such.

KEY WORDS: Parenthood, child, family, protective childhood, motherhood, fatherhood

KAZALO

1 UVOD.....	6
2 KONSTITUIRANJE MODERNE DRUŽINE TER OBLIKOVANJE OTROŠTVA IN STARŠEVSTVA V EVROPSKI ZGODOVINI.....	8
2.1 OBLIKOVANJE OTROŠTVA	10
3 SPREMEMBE V DRUŽINSKEM ŽIVLJENJU.....	13
3.1 KRIZA DRUŽINE.....	13
3.2 NOVI TRENDI V STARŠEVSTVU.....	14
3.2.1 Zakonska zveza.....	14
3.2.2 Pluralizacija oblik družinskega življenja.....	17
3.2.3 Upadanje števila rojstev.....	17
3.2.4 Družinski življenjski poteki.....	21
3.3 OČETOVSTVO.....	21
3.4 MATERINSTVO.....	24
3.5 PROTEKTIVNO OTROŠTVO.....	26
4 EMPIRIČNI DEL.....	29
4.1 Cilj in namen raziskave.....	29
4.2 Metoda zbiranja podatkov.....	29
4.3 Predstavitev vzorca.....	29
4.4 Rezultati in interpretacija.....	30
4.4.1 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA ODLOČITEV ZA STARŠEVSTVO.....	30
4.4.2 RAZLOGI ZA STARŠEVSTVO.....	33
A Zgodnje starševstvo.....	33
B Pozno starševstvo.....	34
4.4.3 PREDNOSTI PRELOŽENEGA STARŠEVSTVA.....	34
4.4.4 NEGATIVNI VIDIKI PRELOŽENEGA STARŠEVSTVA.....	35
4.4.5 MATERINSTVO IN IZOBRAŽEVANJE.....	36
4.4.6 STARŠEVSTVO, OSEBNA IZBIRA?.....	37
4.4.7 STARŠEVSTVO IN OSEBNI CILJI.....	37
4.4.8 STARŠEVSTVO IN ZAPOSLOVANJE.....	38

4.4.9 DELO IN DRUŽINSKO ŽIVLJENJE.....	39
4.4.10 DELO DOMA.....	40
4.4.11 STARŠEVSTVO IN PARTNERSKO RAZMERJE.....	41
4.4.12 STARŠEVSTVO IN OSEBNA SVOBODA.....	42
4.4.13 ODGOVORNO STARŠEVSTVO.....	43
4.4.14 STARŠEVSKA VLOGA.....	44
5 VZPODBUJANJE ZGODNEJŠIH PREHODOV V STARŠEVSTVO.....	46
6 ZAKLJUČEK.....	49
7 VIRI.....	52
8 PRILOGA.....	55

1 UVOD

Večina od nas ima izkušnje z dvema vrstama družine; družina orientacije oz. starševska družina in družina prokreacije oz. lastna družina. Kljub temu ostaja vprašanje: »Kaj je družina?« Temeljni element družine je dvogeneracijskost; tega elementa Statistični urad RS ne upošteva in šteje partnersko razmerje brez otrok tudi za družino.

»Družino statistično sestavljajo starši in njihovi otroci, ki živijo v istem gospodinjstvu in še nimajo svoje družine. Družino sestavljata lahko samo mož in žena oziroma partnerja v zunajzakonski skupnosti, ki živita skupaj. Ko otrok postane starš ali se poroči, zaživi v zunajzakonski skupnosti oziroma odide iz svoje izvorne družine, statistično ni več štet v družino staršev. » (Statistični urad RS, 2006, www.stat.si.)

Družina je življenjska skupnost in hkrati socialna institucija, ki je vsaj dvogeneracijska. Kar družino konstituira, je obstoj starševskega razmeja kot socialnega razmerja (Rener, 2003).

Če je bilo nekoč nujno rojevati čim več otrok, lahko rečemo, da je danes ravno obratno.

Tako pri nas kot tudi v Evropi že nekaj let zaznavamo trend prelaganja odločitve za starševstvo, ki posledično vodi k zmanjšanju števila rojstev.

Visoka izobraženost žensk, njihova poklicna usmeritev zunaj družine, pomembno vpliva na prelaganje odločitve. Socio-ekonomska dogajanja v družbi, kot so negotovost zaposlitve, slabe ekonomske razmere ter na splošno negotovost glede prihodnosti, so druga skupina pomembnih vzrokov. Kot pomembni vzroki za prelaganje odločitve za starševstvo se izpostavljajo tudi spremenjene vrednote, uveljavljanje individualizma, pri katerem osebno blagostanje prevlada nad širšimi vrednotami in interesi. Mladi se za otroke odločijo šele, ko izpolnijo svoje zastavljene cilje. Mnogi ugotovijo, da za izpolnitev svojega življenja otrok sploh ne potrebujejo, saj bi jim bili v preveliko breme.

Po mnenju dr. Majde Černič Istenič danes otroci tekmujejo z drugimi dobrinami, ki jih ponuja tržna ekonomija. In kot dokaz navaja, da imamo na gospodinjstvo več avtomobilov kot otrok (Černič v Verdel, 2006:4).

V teoretičnem delu diplomske naloge opisujem zgodovinski razvoj oblikovanja otroštva in starševstva. Za preučevanje sprememb starševstva je pomembno poznati življenje v preteklosti.

V nadaljevanju ugotavljam spremembe v družinskem življenju in jih predstavim s podatki v tabelah.

V diplomski nalogi izpostavim tudi nujnost vključevanja moških v aktivno družinsko življenje.

Namen naloge je tudi spoznati dejavnike, ki morajo biti izpolnjeni, da se odločimo za starševstvo. Na odločitev vplivajo številni dejavniki, ki jih razdelimo na subjektivne in objektivne.

V empiričnem delu naloge ugotavljam razlike med tistimi starši, ki so se zgodaj odločili za starševstvo, in tistimi, ki so se zanj odločili kasneje. Opravila sem tudi 10 strukturiranih intervjujev. Vzorec je premajhen, da bi omogočal posploševanje na populacijo, vendarle pa lahko z dobljenimi informacijami dopolni že znane podatke.

Za izhodišče diplomske naloge sem postavila sledeče hipoteze:

HIPOTEZA 1: Materialna neodvisnost je zelo pomembna za odločitev za starševstvo.

HIPOTEZA 2: Mladi se vse bolj zavedajo pomembnosti biti dober starš, zato se bojijo odgovornosti, ki jo starševstvo prinaša.

HIPOTEZA 3: Odločitev za starševstvo je avtonomna odločitev.

HIPOTEZA 4: Starost je pomembna pri odločitvi za starševstvo.

2 KONSTITUIRANJE MODERNE DRUŽINE TER OBLIKOVANJE OTROŠTVA IN STARŠEVSTVA V EVROPSKI ZGODOVINI

Moderno meščansko družino v drugi polovici 18. st. uveljavijo bogataši, konstituira se z modernizacijo. Družinsko življenje se loči od dela za zaslužek. Zgradili so zasebno sfero, ločili so svojo družino in zaposlitev. Družinsko življenje postane intimna skupnost dveh partnerjev in njunih otrok, tujci nimajo vstopa. Produkcija se loči od reprodukcije. Predkapitalistična družina ni poznala stroge delitve med delovnim in družinskim časom (Seider, 1998).

Z ločitvijo delovne in zasebne sfere pride do večje odsotnosti žensk od doma. Zaposlitvi žensk izven doma niso bili naklonjeni. Pojavi se pojem »moralnega materinstva«, po katerem sta najpomembnejši vlogi ženske skrb za otroke in vodenje doma. Zato ženske v meščanski družini ostajajo doma in skrbijo za dom in družino (Goody, 2003).

Njihova materinska vloga postane pomembna pri oblikovanju moderne družine. Močno se spremeni odnos do otrok. Otrok je prvič veljal za »vzgojljivo« bitje.« Pogosto so otroke učili in vzgajali domači učitelji. Starši do svojih otrok niso bili nič več zadržani, telesne kazni so bile redke. Obsojali so zanemarjanje, močno so propagirali dojenje (Sieder, 1998).

Z ločitvijo proizvodnje od domačega gospodinjstva se je o proizvodnih procesih odločalo izven družine in s tem je moški izgubljal na vplivu. Vpliv moških je zmanjšala tudi vse večja emancipacija žensk in demokratizacija odnosov med spoloma. Nova proizvodnja je zahtevala več delovne sile, zato so se zaposljevale tudi ženske. Moški ni bil zmožen sam preživljati družine, zato so mu pomagale žene in otroci. Danes si ženske lahko svoj položaj in materialno varnost zagotovijo same in tudi same lahko odločajo o vstopu v starševsko vlogo. V tradicionalni družbi pa je bila ženska vloga povezana z materinstvom. Svoj položaj si je zagotovila s tem, da je rodila čim več otrok, po možnosti sinov (Sieder, 1998).

S strukturnimi spremembami v proizvodnji se pojavijo nove družinske ideologije, osnovna vloga staršev postane socializacija njihovih otrok in njihovo umeščanje v družbeno strukturo. Cilj njihovih otrok je uspeh, pomoč pri doseganju uspeha je postala starševska dolžnost. Danes morajo starši slediti visokim merilom, ki so jih postavile stroke (pedagogika, medicina, psihologija). Vse to izobraževanje, vzgoja, nega ... od staršev zahteva veliko denarja, fizične in psihične energije. S temi energijami moramo ravnati racionalno, saj niso neomejene, vse to vodi k trendu manjšega števila otrok. Manj jih imamo, več jim lahko nudimo. »Ljudje določijo število otrok, ki jih želijo imeti, tako, da primerjajo zadovoljstva in koristi, ki jih dobijo od dodatnega otroka z denarnimi in psihološkimi stroški za tega otroka.« (Malačič, 1985:103). Danes so koristi, ki jih imajo starši od svojih otrok, bolj čustvene in socialne narave, v preteklosti so bile ekonomske. Število parov, ki s starševstvom odlašajo ali pa se zanj sploh ne odločijo, močno narašča. Vse bolj se zavedajo, da je starševstvo močno obvezujoče in da se z njim mnoge vloge izključujejo, npr. z določeni poklici, željami, s potrebami.

Družina je že od nekdaj težila k vzpostavljanju in ohranjanju ravnotežja med viri, ki pritekajo v družino ali jih le-ta sama ustvarja, in med številom članov, ki te vire trošijo. V preteklosti so bili otroci v družini pomembni za samo preživetje družine, danes pa je potreba po otrocih izključno nematerialne narave. Zato je razumljivo, da se starši zadovoljujejo z manjšim številom otrok (Malačič, 1985).

Rojevanje lahko razumemo kot strategijo, s katero posamezniki in družina kot skupnost ohranjajo kontinuiteto in si zagotavljajo obstoj. Pomemben faktor, ki ločuje moderno družbo od zgodnejših časov, je smrtnost. V preteklosti je bila umrljivost zelo visoka, smrt je bila stalno prisotna. V poznem 17. stol. je bila v Angliji pričakovana dosežena starost 32 let; v Nemčiji samo 27 let. Pričakovana dosežena starost je bila v Angliji zelo nizka do poznega 19. stol. Rodnost je bila zelo visoka, vendar je veliko otrok umrlo že zelo zgodaj. Vdovstvo in ponovna poroka niso bili nič nenavadnega. Otroci so pogosto imeli mačehe in očime, kar je prisotno tudi danes, vendar so razlogi drugačni. Zaradi visoke umrljivosti tudi družinski odnosi niso bili trdni. Mnogi niso poznali starih staršev, s katerimi danes otroci vzpostavljajo pristne odnose. Zaradi visoke smrtnosti

razširjene družine niso bile pogoste, lahko pa rečemo, da so bile stanje, ki so ga izkusili za kratek čas (Gittins, 1985/1993).

Do sredine 18. stoletja je prevladoval stvaren odnos do zakona. Sklepanje zakona je bilo podrejeno dejavnikom, ki so zagotavljali obstanek (npr. dedovanje zemlje). Z meščanstvom pa pride do individualizacije oseb, pomembno je zaznati osebne lastnosti in zaradi te lastnosti tudi osebo ljubiti. Če je v kmečki družini umrla žena, se je mož znova poročil. Žena je bila enostavno nadomestljiva. V meščanski družini je žena postala ljubljena in pomembna zaradi svojih osebnih lastnosti. Kljub temu se je ohranila tradicionalna podreitev ženske moškemu, tako da je bil moški edini, ki je služil (Sieder, 1998).

Upadanje rojstev je z vidika zgodovine prebivalstva poleg upadanje smrtnosti ena tistih sprememb v demografski sliki prebivalstva, ki zaznamuje prehod iz stare, tradicionalne v moderno družbo. Gre za prehod iz reproduktivnega vzorca (visoka rodnost ob visoki smrtnosti) k vzorcu, za katerega je bilo najprej značilno upadanje smrtnosti in je bila rodnost še visoka, kasneje pa upada tudi rodnost. V teku 19. st. pride v meščanskih zakonih do upadanja rojstev (Sieder, 1998).

2.1 OBLIKOVANJE OTROŠTVA

Otroštvo predstavlja obdobje človekovega življenja » v tisti zgodnji fazi, ki mora preteči, preden človek prestopi v svet odraslih ljudi ter mu je dovoljena pravica do lastnih odločitev in samostojnih dejanj, hkrati pa tudi do subjektivne odgovornosti zanje.« (Puhar, 2004:7). Skozi zgodovino sta se odnos do otrok in občutje otroštva spreminjala. Otroci imajo omejene pravice in določene dolžnosti, katere so bolj poudarjali v preteklosti, danes pa je vse večji poudarek na njihovih pravicah.

Evropski srednji vek koncept otroštva, kot od odraslosti ločeno sfero, ni poznal. Otroci so se že zelo zgodaj pomešali z odraslimi, okoli sedmega leta, ko so jih matere oz. dojilje

prenehale dojeti. Na Slovenskem pa se je to pomešanje otrok z odraslimi, zlasti v kmečkem okolju ohranilo še vse 19. stol. Philippe Ariès je prvi poudaril vlogo šole, saj so šolski razredi tisti, ki so proizvedli sodobno starostno razlikovanje. »Družina in šola sta skupaj iztrgali otroka iz družbe odraslih.« (Ariès, 1991:497).

Za pojav novega, sodobnega koncepta otroštva je bilo nujno, da se je spremenila funkcija družine, ki je postala intimna, zasebna, ločena od produkcije in javnega življenja, otrokom pa je zagotavljala čustveno podporo, domačnost. Vsi ti atributi so bili šele ideali meščanske družine in znotraj nje se je razvilo otroštvo. Meščanska družba je širila otrokovo specifično naravo in otroštvo na ostale družbene segmente, saj je moderna družba in z njo razvoj znanosti ter medicine, omogočila nižjo smrtnost otrok in dojenčkov. Starši so tako lahko razvili ljubeč odnos do svojih otrok, česar v preteklosti niso bili zmožni zaradi prevelike verjetnosti, da bo otrok kmalu po rojstvu umrl (Sieder, 1998).

Philippe Ariès je postavil tezo, da je bila za tradicionalno družbo značilna ravnodušnost do otrok, kar naj bi se med običajnimi ljudmi začelo spreminjati šele koncem 18. stol., ponekod tudi precej pozneje (Puhar, 2004:445).

Podal je veliko trditev, ki so to tezo potrjevale: otroke so ure in ure puščali same ali v oskrbi ne veliko starejših bratev ali sester, v lastnih izločkih, trdo povite, delo je imelo prednost pred otroki. Tudi ko so imele matere čas, se z njimi niso ukvarjale.

Tako kot drugje po Evropi so bili tudi otroci na Slovenskem močno zapostavljeni, čeprav težko rečemo, da matere niso skrbela za dojenčke. Poznali so veliko vraž, npr. dojenčkom niso umivali glav do njihovega prvega leta, saj so s tem obvarovali otroka, da bo lahko spregovoril, da vanj ne bodo vstopale bolezni ... Po vsem tem lahko sklepamo, da so jih imele matere vseeno rade, saj so jih želele zaščititi, toda kljub temu druga dejanja kažejo popolno odsotnost empatije. Naredijo vse, da njihovih otrok ne bi nihče uročil, hkrati pa se jim zdi normalno, da so otroci tesno poviti, umazani ...

V 19. stoletju je bil tepež legitimna oblika vzgoje, 20. 8. 1870 pa je avstrijsko ministrstvo tepež v šolah prepovedalo. Odnos do otrok je bil avtoritaren, represiven, surov, vsaka

nežnost je veljala za razvajanje, » in celo za najhujši zločin, ki ga je mogoče storiti nad otrokom.« (Puhar; 2004:150).

Individualnost otrok je bila nepomembna, saj so bili zlahka nadomestljivi, podedovali so imena za mrtvimi sorojenci ali pa so jih celo zamenjali in so otroka klicali z imenom umrlega otroka. Matere si pogosto niso zapomnile datumov rojstva, celo njihove starosti. Konec 19. stol. je na Kranjskem od dobrih 17 000 rojenih otrok kmalu po rojstvu umrlo 3600. Danes (1998) se jih rodi 31 000 in v vsej Sloveniji umre 500 otrok. Umrljivost je bila zelo visoka, vsak drugi mrlič je bil otrok. Odraslosti torej ni dosegel niti vsak drugi Slovenec.

Umrlo je več nezakonskih otrok kot zakonskih, saj so živeli v še slabših razmerah.

Leta 1880 je bil vsak drugi otrok na Koroškem nezakonski (kar 44.48 % je bilo nezakonskih otrok, v krajih z velikimi posestvi je bilo takih otrok več kot polovica). Veliko teh otrok so matere takoj po porodu oddale starim materam ali drugim sorodnicam, ki niso več mogle delati. Pri sedmih, osmih letih so šli od doma za pastirje, pestrne (Puhar, 1998).

Tako v Evropi kot na Slovenskem je bilo otroštvo močno prežeto z delom. Šele v 19. stol. se delo omeji. Zaposlovanje otrok velja za sramotno dejanje. Podatkov, koliko otrok je bilo zaposlenih v težki (rudnik, železarna ...) industriji, ni, saj so statistični podatki zelo nezanesljivi in verjetno pogosto prikrojeni. V lahki industriji pa je bilo zaposlenih otrok več, saj telesna moč ni bila pomembna. Najučinkovitejši ukrep proti izkoriščanju otrok je bilo obvezno šolanje. Odtegovanje je bilo kaznivo z zaporom ali globo. Kljub temu otroci niso redno hodili v šolo, saj so morali delati. Imeli so velik odpor do šole, saj so jih tam učitelji kaznovali s tepežem (Puhar, 1998).

Otroštvo kot ga poznamo danes se je oblikovalo znotraj moderne meščanske družine, njegov pomen se vse bolj intenzivira. Uveljavil se je koncept protektivnega otroštva, ki obljublja zaščito pred fizičnimi, seksualnimi, moralnimi in drugimi nevarnostmi sodobne družbe. Odnosi med starši in otroki so se bistveno spremenili, odnose nadzovanja, kontrole, poslušnosti nadomeščajo odnosi pomoči, spodbujanja in zaupnosti (Ule v Rener, Potočnik, Kozmik, 1995).

3 SPREMEMBE V DRUŽINSKEM ŽIVLJENJU

3.1 KRIZA DRUŽINE

V zadnjih dvajsetih oz. tridesetih letih smo priča številnim spremembam v družinskem življenju. Spreminjajo se oblike družine in tudi način družinskega življenja. Govorimo lahko o pluralizaciji družinskih oblik in stilov družinskega življenja. Družina je postala še večja vrednota. Idealizirani model nuklearne meščanske modernedružine, je preživet.

»... V bistvu pa gre, vsaj na nekaterih ravneh, le za osvobajanje od ideologije nuklearne družine.« (Švab, 2001:48).

Razvojni trendi spreminjanja družin so bili običajni argumenti za govor o krizi družine, vendar pa so zgolj kazalci uspešnega prilagajanja ljudi na spremenjene družbene razmere (Rener v Lorenčič, 2003).

Govori o krizi družine privrejo na površje takrat, ko sta v krizi gospodarstvo, politika in kadar smo priče upadanju natalitete. Vsa socialna in politična neskladja se reflektirajo tudi na personalni in individualni ravni (Rener v Rener, Potočnik, Kozmik, 1995).

Osnovni razvojni trendi spreminjanja družin v Evropi in v Sloveniji, ki jih predstavljamo v nadaljevanju, kažejo naslednjo podobo: (Rener, 1995:132)

1. Intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih življenjskih stilov.
2. Formalizirana zakonska zveza izgublja svoj socialni status in pomen.
3. Število razvez narašča povsod, kjer je razveza zakonske zveze omogočena.
4. Zvišuje se število enostarševskih družin.
5. Zvišuje se število t.i. reorganiziranih družin.
6. Družinski življenjski poteki se spreminjajo.

Največji pokazatelj sprememb v družinskem življenju je demografska statistika, čeprav so podatki v njej zelo pomanjkljivi, kar bomo videli tudi v nadaljevanju.

Izhodišče za ugotavljanje sprememb je moderna, nuklearna družina, z upoštevanjem zgodovinskega obdobja, ko se je le-ta konstituirala.

Na spreminjanje družinskega življenja tako vpliva družba kot tudi posameznik, saj družina ni zgolj institucija, katera se spreminja le z zunanjimi vplivi. V njej dobi posameznik možnost, da jo oblikuje in doživlja po svoje.

»Družina (in posamezniki v njej) torej ni zgolj pasivni objekt, ki se spreminja pod vplivom širših družbenih sprememb, ampak aktivni dejavnik, ki v razmerje z družbenim okoljem vstopa tako, da ga spreminja, a se nanj tudi adaptira in s tem spreminja.« (Švab, 2001:55).

3.2 NOVI TRENDI V STARŠEVSTVU

Mladi so danes osvobojeni pritiskov družine, države in Cerkve, zato se lahko svobodno odločajo s kom in kako bodo preživeli življenje in koliko otrok, če sploh bodo imeli. Družba jih ne stigmatizira in ne izločuje, temveč na nek način pomaga. Mlade še vedno usmerja, vendar jim dopušča več legitimnih možnosti. Vedno bolj se mladi zavedamo, da rojevanje otrok ni poklic, niti dolžnost do družine ali države, temveč je to naša osebna pravica.

Za otroka se odločamo svobodno in individualno. Ni pogojeno s poroko, ni pričakovano, normalno. Smernic, ki so bile v preteklosti, ni več. Če se par poroči, ni nujno, da se tudi odloči za starševstvo. Življenjski potek ni več vnaprej določen, mladi se sami odločajo. Toda ta neskončnost možnosti lahko na marsikoga vpliva negativno. Če so v preteklosti natančno predpostavljali kdaj se nekdo zaposli, poroči in ima otroke, danes to ni tako. Mladi ne vedo natančno, česa si želijo, predstavljajo obdobje, ko bi že morali odrasti in se vesti odgovorno.

3.2.1 Zakonska zveza

Pomen zakonske zveze upada, saj mladi odrasli že pogosto pred poroko živijo skupaj. V preteklosti so to zelo obsojali, danes pa je celo priporočljivo, saj lahko svojega partnerja

na ta način še bolje spoznaš in se tako lažje odločiš za poroko. Hkrati pa se partnerja, ki živita skupaj v izvenzakonski zvezi, kasneje težje odločita za zakon, saj jima tak način življenja ustreza. Spremenila se je tudi miselnost mladih, saj zdaj o zakonskem partnerju ne mislijo več, da je ta prvi in zadnji. V Sloveniji se razveže že vsak tretji zakon, kljub temu pa se zakonski pari z otroki manj pogosto razvezujejo kot pari brez otrok. Te spremembe vodijo v porast drugih družinskih oblik in načinov življenja, predvsem enostarševskih in reorganiziranih družin. Najpogosteje sestavlja enostarševsko družino mati z otrokom oz. otroci. To jim omogoča njihova samostojnost, saj kot zaposlene, neodvisne osebe, niso nič več materialno odvisne od moških. Kljub temu so te družine v ekonomsko slabšem položaju.

Enostarševske družine se lahko oblikujejo ali z ločitvijo, s smrtjo partnerja, ali z izvenzakonskim rojstvom. Veliko mater se zavestno odloči za otroka, katerega bodo vzgajale same, in to že vnaprej vedo. Zlasti je to pogosto pri starejših ženskah, ki imajo svoje stanovanje in so zadovoljne s svojo službo oz. kariero. Bistveno je, da so že dosegle svoje cilje in se tako odločijo za samostojno starševstvo.

Prav tako se s povečevanjem razvez povečuje število reorganiziranih družin, kjer eden od staršev ponovno vzpostavi družino z novim partnerjem.

Po razvezi so otroci večinoma dodeljeni materam, kljub rezultatom raziskav, da so očetje prav tako kot matere sposobni tako fizične kot emocionalne skrbi za otroke. »Z gotovostjo lahko trdimo, da sta tako oče kot mati sposobna senzitivnega vedenja in odzivnosti v interakciji z dojenčkom.« (Zavrl 1999:54). Vendar pa v zahodni kulturi še vedno prevladuje mnenje, da mora za majhne otroke skrbeti mati. »Zakon določa starševstvo determinativno: otroci pripadajo materi, posebej če so še majhni, pa čeprav to pomeni tveganje relativne izključenosti očeta v času razveze in reorganizacije družine.« (Zavrl 1999:165). Pomembno je, da starši po razvezi poskušajo med seboj ohraniti ali ponovno vzpostaviti prijateljske odnose. Vsaka razveze pusti negativne posledice pri otrocih, toda z veliko razumevanja, pozitivnih dogovorov med starši lahko to omilijo in so te posledice le prehodnega značaja. Starša morata še vedno sodelovati pri vzgoji. Očetje se morajo zavedati svojih starševskih dolžnosti in pravic. Otroci morajo imeti

občutek, da je njihov oče še vedno prisoten v njihovem življenju. Veliko vlogo pri tem ima tudi geografska oddaljenost.

Tabela 3.2.1.1: Število sklenjenih zakonskih zvez

Leto	Povpr. 95-99	2000	2001	2002	2003	2004
Število	7709	7201	6935	7064	6756	6558

Vir: Statistični letopis 2005, SURS

Tabela 3.2.1.2: Koeficienti sklenitev in razvez zakonskih zvez in število razvez zakonskih zvez na 1000 sklenjenih zakonskih zvez

Leto	Povpr. 95-99	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Sklenitev zakonskih zvez na 1000 preb.	3,9	3,6	3,5	3,5	3,4	3,3	2,9
Razveze zakonskih zvez na 1000 preb.	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3
Razveze zakonskih zvez na 1000 sklenitev zakonskih zvez	252,6	295,1	327,9	347,8	364,3	367,6	458,8

Vir: Statistični letopis 2005, SURS in www.stat.si

Vse večja zaposlenost žensk, spremenjen odnos do razveze in liberalizacija zakona o razvezi so pripomogli k povečanju števila razvez.

Kljub negativni konotaciji razveze pa se moramo zavedati, da ni nujno, da ima razveza negativne posledice. Za mnoge otroke lahko pomeni neko olajšanje, še posebno, če je bilo splošno počutje znotraj družine neprijetno, polno preprirov, stresov.

3.2.2 Pluralizacija oblik družinskega življenja

Eden najbolj očitnih procesov spreminjanja družinskega življenja je pluralizacija družinskih oblik in načinov življenja, ki je posledica sprememb v spolni in starostni strukturi družine. V tem je statistika pomanjkljiva, saj ne govorimo o eni, dominantni oz. nuklearni družini, ampak lahko govorimo o soobstoju različnih družinskih oblik, kot npr. enostarševske, reorganizirane družine, družine istospolnih partnerjev ...

Oblike družinskega življenja so se pluralizirale, družine, ki so veljale za nepopolne, zdaj to več niso. Enostarševske družine so nekaj popolnoma normalnega, nihče jih ne obsoja in niso stigmatizirane. Otroci teh družin niso zasmehovani, kljub temu pa občutijo odsotnost enega od staršev. Odsotnost enega od staršev, najpogosteje očeta, nadomesti kdo drug, npr. stari starši, sorodniki, prijatelji. Koliko je takih družin v Sloveniji je težko izvedeti, saj ni zanesljivih podatkov.

Mnogo se jih tudi opredeli kot enostarševske družine, čeprav živijo skupaj z očetom svojih otrok. Gre predvsem za ekonomsko korist. Na tem področju bi morala država ukrepati in preprečiti zlorabe, saj so tako resnične enostarševske družine prikrajšane. En korak so že naredili, saj po novem dogovor o preživnini sklepa sodišče in ne več Center za socialno delo, kljub temu, pa je še vseeno veliko zlorab.

3.2.3 Upadanje števila rojstev

Število rojstev v jedrnih oz. nuklearnih družinah upada, narašča pa število otrok rojenih v izvenzakonskih zvezah in v drugih oblikah družine. Leta 2000 je bilo 37 % otrok rojenih v izvenzakonski zvezi, leta 2004 pa skoraj 45 %.

Tabela 3.2.3.1: Naraščanje števila zunajzakonskih rojstev

leto	Povpr. 95-99	2000	2001	2002	2003	2004
Rojeni otroci v zakonski zvezi	12307	11434	10596	10464	9967	9908
Rojeni otroci v zunajzakonski zvezi	5957	6746	6881	7037	7354	8053

Vir: Statistični letopis 2005, SURS

Tabela 3.2.3.2: Celotna rodnost

1980	1990	2000	2001	2002	2003	2004
2,11	1,46	1,26	1,21	1,21	1,20	1,25

Vir: Statistični letopis 2005, SURS

Leta 2004 se je rodnost malo dvignila, saj se je rodilo 640 otrok več kot leta 2003. To bi sicer lahko bilo znamenje, da se trend rodnosti obrača, vendar ni tako, saj je deklific starih dobro leto le nekaj več kot 8000 in če bodo le-te rojstvo prelagale tako, kot današnje generacije to pomeni, da bo rodnost vseeno padala (Šimenc, 2005).

Stopnja rodnosti se vztrajno znižuje, tako pri nas kot tudi v ostalem razvitem svetu. Leta 2002, z izjemo Albanije, v Evropi ni bilo nobene države, v kateri bi celotna rodnost preseгла stopnjo 2,0 otroka (Ule, Kuhar, 2003).

Družina je danes pomembna vrednota. In ravno zato, ker je to tako, se mladi težje odločijo za otroke. » Ker je družina tako pomembna vrednota in ker so mladi odgovorni, manj ali sploh ne rojevajo« (Rener v Černoga, Damjan, 2005:2). Starši se vse bolj zavedajo, da njihova vloga ni vezana samo na »akt rojevanja« in zagotavljanje osnovnih otrokovih potreb, ampak veliko več. Zavedajo se odgovornosti, ki jo starševstvo prinaša.

Današnja družba je zelo otrokocentrična, vse družinske dejavnosti se vrtijo okoli otrok in tako se starši posvečajo zgolj starševstvu, zato lahko razumemo mlade, da želijo prej še potovati, spoznati svet ... Malo manj kot četrtina anketiranih meni, da otroci omejujejo svobodo staršev (Anketa Mladi, družina, starševstvo, Ule, Kuhar, 2003).

Po mnenju Malačiča (Malačič v Nemanič: 2005, 8), glavni vzroki za nizko rodnost niso finančni, meni, da je današnja mladina vse preveč razvajena. Poudarja, da imamo otroške dodatke, leto dni plačanega dopusta, organizirano mrežo vrtcev. Prav tako meni tudi Zavrlova: » Za mlade ljudi ni najbolj pomembno, da si prej zagotovijo materialne pogoje (stalna služba in prihodek, primerno stanovanje).« Tudi po njenem mnenju gre bolj za psihološke razloge (niso dovolj odgovorni, nočejo se še vezati ...) (Zavr, 1999). Kljub temu, pa večina mladih odgovarja, da s starševstvom odlašajo ravno zaradi materialnih razlogov.

Nataliteto tako znižuje več dejavnikov: negotovost zaposlitve, težko dostopna stanovanja, drago in nekakovostno otroško varstvo, slabša zdravstvena in socialna varnost, neustrezen odnos do žensk tako v zasebnem kot javnem življenju ...

Mladi želijo najprej doštudirati, dobiti dobro zaposlitev, se osamosvojiti, dobiti stanovanje, šele ko vse to dosežejo, se odločajo o starševstvu. Do takrat pa živijo doma pri starših. Dejavnike odločanja delimo na objektivne in subjektivne dejavnike. O tem podrobneje v empiričnem delu.

Rodnost pri ženskah, starejših od 30 let, začne upadati. Zaradi starosti partnerjev je možnih več zapletov, vseeno pa se vse več žensk srečuje z materinstvom po tridesetem letu. Mnogi, ki so tako dolgo odlašali s starševstvom, sa zanj sploh ne odločijo (Šimenc, 2005).

Po mnenju Carla Djerassija bodo v prihodnosti ženske, ki želijo kariero, v zgodnjih 20. lahko shranile svoja mlada jajčeca, saj jih z leti ženske izgubljajo. S tem se bo odločitev za starševstvo še bolj prelagala. Djerassi zagovarja strogo ločevanje spolnosti od reprodukcije, saj naj bi to po njegovem prineslo samo zaželene otroke (Zidar, 2005).

Tako kot v Evropi tudi v Sloveniji narašča starost staršev ob prvem otroku. Starost matere ob rojstvu prvega otroka je povprečno 27,5 let in se z leti zvišuje.

Po najnovejših podatkih ženske mlajše od 27 let rojevajo redkeje, kot tiste, ki so starejše od 30 let. Najpogosteje se ženske odločajo za materinstvo v starosti med 25 in 29 let, vendar je do 29. leta starosti rodila komaj vsaka peta, tretjina žensk v starosti 29 let pa sploh še ni rodila (www.stat.si).

Tabela 3.2.3.3: Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka

Leto	povpr. 95-99	2000	2001	2002	2003	2004
Povprečna starost	25,6	26,5	26,7	27,2	27,3	27,5

Vir: Statistični letopis 2005, SURS

Z zviševanjem starosti ob rojstvu prvega otroka pa se hkrati tudi zmanjšuje verjetnost za še kakšnega otroka. Tako imamo vse več družin z majhnim številom otrok.

Tabela 3.2.3.4: Družine po številu otrok

Število otrok	Brez otrok	1 otrok	2	3	4	5+
Leto						
1991	117229	200417	185068	33466	5731	1855
2002	127642	208018	181856	32137	4845	1438

Vir: Statistični letopis 2005, SURS

Največ družin je bilo leta 2002 z enim otrokom, kar 37,4 %. Družin z dvem otrokoma je bilo 32,7 % in kar 23,0 % družin brez otrok.

Povprečna družina z otroki šteje 3,4 člana. Če pogledamo samo družine z otroki jih ima 48,6 % enega otroka, 42 % družin ima dva otroka, družine s tremi ali več otroki v Sloveniji niso pogoste (9 %) (Statistični urad RS, 2006, www.stat.si).

3.2.4 Družinski življenjski poteki

Mladi vse dlje (40-45 % mladih do 30 leta) živijo doma pri starših. Časovno obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino se podaljšuje. Družinski življenjski poteki se spreminjajo, predvsem LAT-faza (Living Apart Together = življenje staršev in otrok skupaj in hkrati narazen) in obdobje »praznega gnezda« (Rener, 2003).

Kljub temu, da mladi vse kasneje odhajajo od doma, živi izvorna družina še vsaj 20 let brez otrok. Ker so družine zelo otrokocentrične, morata partnerja na novo opredeliti medsebojne odnose in družinski življenjski stil, ki pa ni nič več usmerjen k otrokom. Življenjske faze aktivnega starševstva so se močno skrajšale, podaljšuje se obdobje, ko središče družinskega življenja ni otrok (Rener, 1995).

3.3 OČETOVSTVO

V moderni meščanski družini je z delitvijo zasebne in javne sfere prišlo do sledeče delitve: ženski je, zaradi biološke zmogljivosti rojevanja, pripadala primarna vloga pri negi in vzgoji otrok, moški pa je moral poskrbeti za materialno oskrbo družine. Moški so predstavljali javno sfero, na katero je vezan zaslužek, ženske pa so predstavljale zasebno sfero, vezano na dom. Poudarek je bil na materi, ki je skrbela za vzgojo in nego otrok, kljub temu so prisotnost očeta v družini visoko vrednotili. Za zdrav razvoj otrok je bila prisotnost očeta nujna. Vendar pa se očetje niso aktivno vključevali v družinsko življenje, čeprav se je že v preteklosti izpostavljala pomembnost njihovega vključevanja (Zavrl, 1999).

Če je bila v moderni meščanski družini vloga očeta le ekonomska, torej vloga hranitelja družine, danes ni tako. Sodobni očetje so tesno vpeti v skrb za svoje otroke. Ta trend lahko zaznamo od sedemdesetih let 20. stoletja dalje, gre za premik od patriarhalnega družinskega modela v novo očetovstvo. Razlog za spremembe je v spremembi ideologije očetovstva, v večjem številu zaposlenih žensk v preteklih desetletjih. Spremenilo se je

samo mišljenje, delo si je potrebno deliti, zato moški prevzamejo del tradicionalno ženske skrbi za otroke. Po raziskavah zaposlene ženske v Sloveniji dnevno namenijo gospodinjstvu 4 ure in 24 minut, moški pa 2 uri in 24 minut. Od tega ženske namenijo otrokom 24 minut, moški pa le 10 minut dnevno. Sredi šestdesetih let pa so preživeli kar 38 minut na dan manj kot ženske. Trend vodi v povečanje časa preživljanja očetov s svojimi otroki (Rener, Švab, Žakelj, Humer, 2005).

»Delam, torej skrbim za svojo družino.« Priljubljen stavek, s katerim so očetje definirali svojo starševsko vlogo. Tudi mati dela, vendar ali se s tem njena skrb za družino konča? Ne, tudi sodobni očetje to dobro vedo, zato se vse bolj aktivno vključujejo v nego in vzgojo otrok. Svojo starševsko vlogo so na novo ovrednotili. Kljub temu pa tudi med ženskami in moškimi najdemo zakoreninjeno patriarhalno miselnost. »Ženska mora skuhati, prati in ima večjo skrb za otroka...« odgovor 21-letne ženske s podeželja (Ule, Kuhar, 2003). »Številni očetje štejejo ekonomsko preskrbo za svoj glavni prispevek k otrokovi dobrobiti.« (Zavrl, 1999:67).

Večja očetova vpletenost v družinsko življenje pa ima lahko tudi negativne posledice.

» Marsikatera mati meni, da je v družini dejaven oče znamenje njene vzgojne pomanjkljivosti in opozorilo, da je kot vzgojiteljica odpovedala.« (Žmuc-Tomori, 1988:59).

V preteklosti je bila nosečnost izključno domena ženske. Danes pa so tudi moški del tega procesa. Aktivno se vključijo in se na ta način počasi prilagajajo na starševsko vlogo. Pogosti so skupni obiski ginekologov in obiskovanje ultrazvokov. Po novejših podatkih se je kar 80 % anketiranih moških udeležilo ultrazvočnih pregledov, od tega se jih je 70 % prostovoljno odločilo, 10 % pa na željo partnerke (Rener, Švab, Žakelj, Humer, 2005). Moški si delijo izkušnje življenja ob nosečih ženah, se o tem sproščeno pogovarjajo in si svetujejo. Prav tako je v moški družbi prevladujoče mnenje biti poleg pri porodu. Po zgoraj omenjeni raziskavi so bili vsi anketirani moški prisotni pri porodu. Kljub temu pa si vsi moški, kljub želji ženske, ne želijo biti poleg. To je in mora biti njihova izbira in stvar individualne odločitve. Moški imajo zelo čustvene izkušnje glede prvega stika z otrokom, takoj po rojstvu. Večina se jih zelo razneži, pozabijo na mačizem,

mnogi so jokali in to iskreno priznavajo. »Prisotnost pri porodu, ki sicer omogoča silovito izkušnjo, torej ni pogoj, je pa dober začetek in morda tudi vir motivacije za bolj predan način izpolnjevanja očetovskih dolžnosti.« (Zavrl, 1999:52).

V to se je vključila tudi država z uvedbo očetovskega dopusta. Vse več očetov se zanj odloči. Kljub temu pa ga nekateri izkoristijo v druge namene. Poznam nekaj primerov, ko so novopečeni očetje čas, ki naj bi ga preživeli doma in pomagali materi, posvetili svojim željam in šli na potovanje. Vse bolj se tudi propagira prisotnost moških pri porodu, tako da le malokateri porod poteka brez bodočih očetov. Pomembno je, da se moške vključi že med samo nosečnostjo in da se tako postopoma pripravljajo na vlogo očeta.

Očetovsko nadomestilo je eno od starševskih nadomestil, ki je bilo uvedeno s 01.01.2003.

Tabela 3.3.1: Očetovsko nadomestilo

Leto	2003	2004
Povprečno mesečno število upravičencev	10917	12667

Vir: Statistični letopis 2005, SURS

Iz zgornjih podatkov, lahko razberemo, da se je povprečno mesečno število upravičencev v drugem letu obstoja dvignilo za 1750. Torej lahko sklepamo, da se bo v prihodnjih letih še dvigovalo. V prvem letu (2003) uvedbe je kar 63 % očetov izkoristilo prvi del očetovskega dopusta (plačanih 15 dni).

Podatki nakazujejo premik v miselnosti, v vključevanju očetov v aktivno družinsko življenje, vendar pa smo v Sloveniji še daleč od ideala aktivnega očetovanja. Izboljšave so potrebne v sami družinski politiki, ki bi dejansko temeljila na enakih možnostih obeh spolov, kar bi tudi vzpodbudilo enakost med spoloma v zasebni sferi (Rener, Švab, Žakelj, Humer, 2005).

Ne glede na vsa prizadevanja po aktivnejšem vključevanju moških v družinsko življenje, je hkrati njihova odsotnost postala popolnoma družbeno legitimna. »Družbena legitimizacija neprisotnosti je najbolj vidna v porastu enostarševskih dužin, večinoma žensk z otroki.« (Švab, 2001:124). Pojavi se vprašanje, kako lahko družba, tako močno odobrava enostarševske družine in s tem očetovo odsotnost legitimira, če se po drugi strani močno trudi, da bi očete čimbolj vključili v nego in vzgojo otrok. Ali to pomeni, da morajo biti očete močno dejavni v družinskem življenju, skrbeti za nego in vzgojo otrok, pomagati pri gospodinjskih opravilih ... in če vse to niso je potem bolje, da jih sploh ni? Skrb za otroke, njihovo nego in vzgojo mora postati tudi dolžnost očetov in ne le mater.

3.4 MATERINSTVO

Mit o materinstvu, ki je nenadomestljivo in ključno za obstoj družine, ruši in onemogoča moškimi enakovredno vpletenost v družinsko življenje. Zato je nujno, da se bodoči očete vključijo že v sami nosečnosti.

V postmodernem družinskem življenju je materinstvo tisto, v katerem je mogoče zaznati najmanj sprememb. Je pa predpogoj za v postmodernosti nastale fenomene, kot sta novo očetovstvo in protektivno otroštvo (Švab, 2001).

Odločitev za materinstvo je individualna odločitev, materinstvo ni več obvezno. Švabova pravi, da je ideologijo obveznega materinstva v postmodernosti nadomestila ideologija odloženega materinstva. Hkrati pa dodaja, da je to le iluzija svobodne izbire za materinstvo (Švab, 2001). Prelaganje materinstva ni samo individualna odločitev, ampak je posledica družbenih norm. Zaposlovanje žensk, želja po karieri, to so individualne želje, hkrati pa jih okolica od nas zahteva. Razvoj reproduktivnih tehnologij omogoča ženskam prelaganje materinstva.

Ker ženska vloga v družbi ni več pogojena z materinstvom, se delež žensk, ki se ne odločijo za materinstvo povečuje. Kolikšen je ta delež težko ugotovimo. Mnoge ženske

se zaradi prelaganja odločitve za materinstvo zanj potem ne odločijo, ali zato, ker to same želijo ali pa zaradi neplodnosti.

Na spreminjanje družinskega življenja, je imelo množično zaposlovanje žensk zelo velik vpliv. Švabova navaja, kot pomembne družbene spremembe, ki pomembno vplivajo na spremembe družinskega življenja tudi razmah potrošništva, spreminjanje vrednot in spreminjanje ideologij o družinskem življenju (novo očetovstvo, protektivno otroštvo, razvoj novih reproduktivnih metod, v potrošništvo usmerjena družina ...) (Švab, 2001).

Ženske si danes težko privoščijo prekinitve poklicne kariere zaradi materinstva - zato ga prelagajo. Če pa že imajo družino, se na račun družine odpovedo karieri. V preteklosti so se ženske morale zaposliti zato, da je družina preživela, saj dohodek moških ni bil dovolj visok. Danes se ženske izobražujejo zato, da bi stopile v sfero dela kot enakovredne moškemu. Kljub temu je njihovo delo manj vrednoteno in manj plačano. In že takoj, ko nastopi zaposlitev, se predpostavlja, da bo določeno obdobje odsotna, ravno zaradi materinstva. Že takoj je stigmatizirana, ravno zato ker je ženska. Na trgu delovne sile torej ne velja enakopravnost med spoloma in o tem ne moremo govoriti vse do takrat, ko bodo namesto žensk ostajali doma z otroki očetje. Ko bo družbeno sprejemljivo in normalno, da moški namesto ženske vzame porodniški dopust, takrat bomo enakopravni.

Z vstopom žensk v sfero dela, ki je bila prej domena moških, se je njihova obremenitev še povečala. Obseg njihovega dela doma se ni zmanjšal. Še vedno opravljajo večino gospodinjskih del in skrbijo za nego in vzgojo otrok.

Mlade ženske si želijo zagotoviti ekonomsko varnost in avtonomijo, saj ne želijo biti ekonomsko odvisne od moških (Ule, Kuhar, 2003).

Pri nas je odnos do delitve dela še vedno tradicionalen. Tudi ženske same pripisujejo skrb za družino in gospodinjstvo ženski. Z leti postaja ta odnos vse manj tradicionalen, toda kljub vsemu nekateri moški menijo, »da nam je to prirojeno«. Delitev dela pa postane bolj tradicionalna, tudi po rojstvu otroka, čeprav sta si pred tem gospodinjska dela enakomerno delila. Ženke ostanejo doma, na porodniškem dopustu, zapustijo trg delovne sile in tako se od nje avtomatično pričakuje, da bo prevzela vsa gospodinjska opravila.

Pomembno je, da tisti, ki ostane doma z otrokom, to naredi zavestno in je s svojo odločitvijo zadovoljen. Če ženska ostane doma zato, ker to od nje zahteva družba, še ne pomeni, da bo bolje vzgajala in srbela za otroka, če se sama v tej vlogi ne počuti dobro. Kljub želji moškega, da koristi porodniški dopust, ju ekonomska logika sili k odločitvi, da doma ostane tisti z nižjimi dohodki, ki pa je po statističnih podatkih v večini primerih ženska (Stropnik, 1997).

Vse več žensk se danes odloči za samostojno starševstvo. Med mladimi, bolj izobraženimi ženskami, je zaznati trend odločanja za samsko starševstvo (Ule, Kuhar, 2003). Če imajo dobro razvite sorodstvene vezi, jim ni težko.

3.5 PROTEKTIVNO OTROŠTVO

» V sodobnosti je otroštvo sfera zaščitenosti in nedolžnosti, ločenosti od politične sfere, javne sfere in od dela. Vse te pojme združujemo pod izrazom 'protektivno otroštvo', ki je danes prevladujoči družbeni konstrukt v zahodnih kulturah« (Zidar, 2003:359).

Otroštvo se pojavi šele s konstituiranjem moderne meščanske družine. Velik poudarek je na negi in vzgoji otrok, močno se propagira dojenje, medtem ko so v drugih tipih družin poznali drugačne reprezentacije otroštva. Če je bilo prej pomembno roditi čim več otrok in si tako zagotoviti poceni delovno silo, se to v meščanski družini konča, saj je ločena od sfere dela. Že takrat je bil velik poudarek na blaginji otrok, ki pa se je v postmodernosti še povečal (Sieder, 1998).

Odločitev za starševstvo se redefinira; če so se prej odločali za otroke iz ekonomskih razlogov, to danes ne drži več. Pri odločitvi igrajo pomembno vlogo drugi motivi, ki so povezani s čustvenimi potrebami staršev, otroci nam prinašajo zlasti psihološko korist (Beck, Beck-Gernsheim, 1999:105).

Starševstvo samo je lahko zelo pozitivno, daje nam neke pozitivne izkušnje, nas izpopolnjuje, zadovoljuje, nagraduje, omogoča nam tudi osebnostno rast, otrok povezuje

starša, življenje dobi dodaten smisel. Po drugi starni pa se moramo zavedati tudi vseh naporov, ki jih starševstvo prinaša. Mnogi mladi dobro pretehtajo pozitivne in negativne plati starševstva in se na podlagi tega odločajo za ali proti starševstvu. »Za mnoge starše starševstvo variira. Včasih je zelo zadovoljujoče, navidezno lahko, drugič pa osupljivo težko in nadležno. Mnogi napovedujejo, da bo postalo starševstvo vse večji izziv.« (Arendell, 1997:23).

Z oblikovanjem meščanske družine se otroštvo na novo oblikuje, toda v družinah, kjer ni jasne ločitve med javno in zasebno sfero, ostaja pomen otrok enak. Če so bogatejši sloji v preteklosti bolj vrednotili otroštvo, pa danes ni tako. Otroke cenijo, tako revnejši kot tudi premožnejši družbeni sloji. Ker je otroštvo v postmodernosti tako zelo cenjeno, so se tudi pričakovanja staršev močno zvišala. Vsi želimo imeti popolne, najboljše ... otroke, ker to od nas zahteva družba. Težko sprejmemo otrokove »pomanjkljivosti«, želimo jih prikriti. »Naraščajoča zahteva po zdravem otroku bo privedla do tega, da bo postalo dolžnost imeti zdravega otroka.« (Herman Hepp v Beck-Gernsheim, 2002:87).

Ravno zato, ker starševstvo ni več nakaj naravnega, spontanega, ampak je stvar premišljene individualne odločitve, so se zahteve po zdravem in popolnem otroku tako povečale. Če smo se mi zavestno, po temeljitem premisleku odločili za starševstvo, si ustvarili idealne življenjske pogoje ... si želimo, če že ne kar zahtevamo zdravega in popolnega otroka. Gojimo prevelika pričakovanja.

Tudi revnejši družbeni sloji gojijo enake vrednote do otrok in si prizadevajo, da jih uresničujejo, čeprav zaradi finančne depriviligiranosti niso tako uspešni in morajo v to vložiti veliko več energije in odpovedovanja na račun sebe (Beck, Beck-Gernsheim, 1999). »Poudarek je torej na otrokovi individualnosti in samorazvoju, hierarhični odnosi med starši in otroci pa niso več imperativ dobre vzgoje.« (Švab, 2001:139).

Očetovo avtoriteto, ki je imela pomembno mesto v moderni družini, je v postmodernosti zamenjal navidezno demokratični odnos med starši in otroki. Starši imajo še vedno nek nadzor nad svojimi otroki, toda ta ne temelji na ustrahovanju in fizičnem kaznovanju, toda na iluziji, da to kar počnejo, počnejo, ker si to sami želijo. Ker si starši želimo

popolne otroke in ker je pomembno, da jim omogočimo najboljše predizpozicije za nadaljnje življenje, jih vpisujemo v razne dejavnosti. Tako imajo čas zapolnjen z različnimi izvenšolskimi dejavnostmi in s tem izvajamo neko kontrolo nad njimi.

Podatki kažejo, da so se odnosi med otroki in starši spremenili, odnose nadzorovanja, kontrole, poslušnosti nadomeščajo odnosi pomoči, spodbujanja in zaupnosti.

Tako kot v moderni družini je tudi funkcija postmoderne družine enaka, to je socializacija otrok in stabilizacija odraslih. Po mnenju Švabove (Švab, 2001) pa se je funkcija socializacije odraslih spremenila v tej smeri, da ni samo ženska tista, ki je nosilka emotivne funkcije, ampak k osebni stabilizaciji odraslih veliko pripomore povečana pozornost očetov do otrok. Tako so postali otroci in starši hkrati učitelji in učenci.

Švabova omenja tudi razmerje med učinki zaposlovanja žensk in fenomenom protektivnega otroštva. Z množičnim zaposlovanjem žensk so se možnosti za večjo pozornost in zaščito otrok zagotovo zmanjšale, toda hkrati tudi omenja, da so otroci nezaposlenih mater, po raziskavah, manj sociabilni. Otroci zaposlenih mater so v dnevnem varstvu in v stalnem stiku z drugimi otroci. So bolj napredni, saj morajo že dosti zgodaj postati samostojnejši, kot njihovi vrstniki, ki ostajajo doma. Toda ali lahko s tem opravičijo svojo odsotnost? Ne glede na to, da je čas, ki ga preživijo skupaj, kvalitetno izkoriščen, še vseeno preživijo manj časa z njimi kot nezaposlene matere.

Družba daje velik poudarek pomembnosti otrok. Zaznavamo velik porast revij o otrocih, strokovne literature, o nosečnicah, propagiranje nosečnosti, ki je postala nadzorovana. Še pred rojstvom otroka se mu posveča maksimalna pozornost. Tudi sama nosečnost izgublja pojem naravnosti, vse več je t.i. rizičnih nosečnosti in ženske ostajajo doma ter s tem ščitijo svojega še nerojenega otroka.

»Otroštvo postaja vse bolj projekt, ki potrebuje skrben nadzor, stalen nadzor razvojnih stopenj in vodenje. Otrok postaja na nov način odvisno bitje, ki stalno potrebuje prisotnost odraslih oseb, ki definirajo, skrbijo, svetujejo, upravljajo s sedanji in prihodnji duševnimi in telesnimi potrebami otroka. To upravljanje traja, dokler traja odnos odvisnosti, in ta se pri otrocih neznansko daljša.« (Ule, Kuhar; 2003: 59).

4 EMPIRIČNI DEL

V empiričnem delu raziskave sem se osredotočila na razlike v odločanju in v samem starševstvu, ki so posledica starosti staršev oz. mater.

4.1 Cilj in namen raziskave

Moj namen je bil raziskati, zakaj se nekateri odločajo za zgodnje starševstvo, drugi pa z odločitvijo odlašajo. Želela sem poiskati dejavnike, ki vplivajo na odločitev za starševstvo, zgodnje ali pozno in spoznati prednosti oz. slabosti preloženega starševstva, ki je danes postalo družbeni trend.

4.2 Metoda zbiranja podatkov

V raziskavo sem vključila 10 mater. Z njimi sem opravila delno strukturirane intervjuje. 5 intervjujev z materami, ki so se za starševstvo odločile zgodaj, do starosti 25 let. Drugih 5 intervjujev pa sem opravila z materami, ki so se z materinstvom srečale po 35 letu. Intervjuji so trajali približno eno uro, z respondentkinim dovoljenjem, sem te intervjuje tudi zvočno snemala. Za vnos v računalnik sem njihove odgovore slovnično priredila. V rezultate sem vključila tudi rezultate pridobljene v drugih raziskavah.

4.3 Predstavitev vzorca

Razdelila sem jih v dve skupini. V prvo (A) skupino sem vključila matere, ki so se s starševstvom srečale po 35. letu. V tej skupini so tri matere stare 40 let. Prva ima otroka starega 3 leta, univerzitetno izobrazbo, je zaposlena in živi v izvenzakonski skupnosti. Druga ima otroka starega 3 leta in pol, prav tako univerzitetno izobrazbo, je zaposlena in živi v izvenzakonski skupnosti. Tretja ima otroka starega 4 leta in pol, srednješolsko izobrazbo, je zaposlena in živi v izvenzakonski skupnosti. Dve respondentki pa sta stari 41 let. Prva ima dva otroke, stara 7 in 5 let, srednješolsko izobrazbo, je brezposelna in

živi v izvenzakonski skupnosti. Druga ima otroka starega 6 let, univerzitetno izobrazbo, je zaposlena in poročena.

V drugo (B) skupino sem vključila matere, ki so se s starševstvom srečale do svojega 25 leta. V tej skupini so:

- mama stara 26 let, ima otroka starega 14 mesecev, je študentka in živi v izvenzakonski skupnosti.
- mama stara 28 let, ima dva otroka, ki sta stara 6 in 2 leti, je absolventka in živi v izvenzakonski skupnosti.
- mama stara 27 let, ima otroka, ki sta stara 4 in 2 leti, ima univerzitetno izobrazbo, je brezposelna in poročena.
- mama stara 25 let, ima otroka starega 11 mesecev in je v drugo noseča, je absolventka in živi v izvenzakonski skupnosti.
- mama stara 32 let, ima dva otroka stara 7 let in pol, ter 2 leti in pol, ima srednješolsko izobrazbo, je zaposlena in živi v izvenzakonski skupnosti.

Respondentke sem izbrala iz svojih neformalnih socialnih mrež, gre večinoma za prijateljice in sošolke. Zavedam se, da mi tako nizko število intervjujev ne omogoča posploševanje na širšo populacijo, kljub temu pa njihovi odgovori nakazujejo nekatere smernice in dopolnjuje že zbrane empirične podatke drugih raziskav.

4.4 Rezultati in interpretacija

4.4.1 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA ODLOČITEV ZA STARŠEVSTVO

Če pogoje oz. dejavnike, ki morajo biti izpolnjeni, da se odločimo za starševstvo, razdelimo na subjektivne in objektivne pogoje, pri čemer uporabim klasifikacijo po knjigi Mladi, družina, starševstvo, (2003) ugotovimo, da so za odločitev najpomembnejši subjektivni pogoji.

Med objektivne pogoje uvrstimo:

- a. zadovoljivo zdravje in plodnost;
- b. končano izobraževanje;
- c. zadovoljiva zaposlitev;
- d. zagotovljena socialna varnost;
- e. zadovoljivo stanovanje.

Subjektivni pogoji:

- a. zrelost;
- b. kakovost osebnega življenja;
- c. trden, varen in ljubeč partnerski odnos;
- d. odločitev o prevzemu odgovornosti za družino in otroke.

(Ule, Kuhar, 2003: 118)

Različni in številni dejavniki vplivajo na odločitev, kdaj imeti otroke. Takšni so bili tudi odgovori respondentk. Od stanovanjskih problemov, ginekoloških težav, iskanje pravega partnerja, želje po poklicnem uspehu ...

Mladi pripisujejo največji pomen stabilnosti poklica ali kariere in finančnega položaja ter stabilnosti partnerskega odnosa (Ule, Kuhar, 2003: 118).

Željeno stopnjo izobrazbe dosežejo dokaj pozno, prav tako si pozno najdejo zanesljivo zaposlitev, saj je tudi nejasnost glede zaposlitve velik razlog, da mladi odlašajo s starševstvom. Kljub temu se je kar nekaj mojih respondentk odločilo za starševstvo med študijem. Sicer so opravljale priložnostna dela preko študentskega servisa oz. jih še vedno.

Prav tako se zdi, materialna neodvisnost vsem mojim respondentkam, eden od pomembnejših dejavnikov za starševstvo, čeprav dajejo velik pomen urejeni partnerski zvezi. Nekaj njihovih odgovorov na zastavljeno vprašanje, ali se jim zdi materialna neodvisnot eden od pomembnih dejavnikov pri odločanju za starševstvo:

»Absolutno. Neodgovorno je materialno breme prelagati, bodisi na stare starše ali družbo.« (Mojca, 40, A)

» Da, ker je materialna neodvisnost neposredno vezana tudi na določeno svobodo in odgovornosti, ki jo kot starš imaš.« (Barbara, 40, A)

» Ja seveda, zdi se mi, da če se nekdo odloči za otroka in nima niti osnovnih finančnih sredstev, bivališča (lahko tudi najem), da je neodgovorno se odločati za otroka v takih okoliščinah« (Tjaša, 27, B).

Po starosti se v odgovorih ne razlikujejo. Tako tiste, ki so se odločile za zgodnje starševstvo, kot tiste, ki so s tem odlašale, bolj poudarjajo pomembnost izpolnjenih subjektivnih pogojev. Izpostavljajo željo po otroku, odgovornost, ljubeč partnerski odnos, hkrati pa tudi priznavajo pomembnost objektivnih pogojev.

»...Verjetno želja, da si ustvariš družino- vsi te želje namreč nimajo. Če imaš ob tej želji še stanovanje, redne prihodke in seveda partnerja, ki si želi isto, potem je odločitev verjetno zelo lahka.« (Neža, 26, B)

Ne zdi se jim pravično, da se odločiš za otroka, če zanj ne moreš sam skrbeti.

V anketi Mladi, družina, starševstvo (2003) je največ anketirancev (več kot 40 %) odgovorilo, da bodo imeli otroke, ko bodo dovolj zreli.

Pri vprašanju, ali je sama starost pomembna pri odločanju za starševstvo, sem dobila zelo raznolike odgovore. Sama starost se jim zdi pomembna predvsem iz fizičnega vidika. Problemi pri zanositvi, zapleti v nosečnosti, pomanjkanje energije... Izpostavljale so pomembnost starosti v odvisnosti z zrelostjo.

»Starost je pri ženski seveda pomembna z zdravstvenega vidika. Leta in okoliščine pa nikoli niso optimalne, vedno nekaj »manjka«.« (Mojca, 40, A)

»Mislím, da sama starost ni tako zelo pomembna, čeprav se leta močno poznajo. Že samo nosečnost mlajši lažje prenašaš in imaš tudi več potrpljenja do otrok, si bolj popustljiv. Za samo odločitev je morda bolj pomembno, da si otroka želita oba s partnerjem, sta finančno neodvisna in imata stanovanje.« (Nina, 28, B)

»Bolj kot starost menim, da je pomembna zrelost človeka, nekdo je za otroka zrel pri 20-ih, drugi še pri 30-ih ne. Mislím, da je dobro, da sta bodoča starša neodvisna od drugih kar se da, da je najbolje imeti tudi svoje stanovanje oz najem, da ima vsaj en od staršev redno zaposlitev in reden dohodek, predvsem pa da sta oba že toliko zrela, da sta se pripravljena tudi odpovedovati ter da jima otrok in odgovornost ni v breme.« (Tjaša, 27, B)

Zrelost, primeren partner, stanovanje in zaposlitev so pomembnejši pri odločanju, sama starost pa vpliva predvsem na odločanje z zdravstvenega vidika.

Svojo hipotezo, da je materialna neodvisnost pomembna pri odločitvi za starševstvo, lahko potrdim. Vendar pa sama materialna neodvisnost ni najpomembnejši dejavnik pri odločanju.

4.4.2 RAZLOGI ZA STARŠEVSTVO

A. ZGODNJE STARŠEVSTVO

V odgovorih mojih respondentk ni najti kakšnega posebnega razloga za zgodnje starševstvo. Vse so imele zagotovljene osnovne pogoje za materinstvo. Dober partnerski odnos, neko materialno varnost in bivalni prostor ter predvsem željo po otroku.. Tako so se kar 4 respondentke odločile za materinstvo med študijem. Priznavajo, da ni bilo lahko in da se je študij kar malo zavlekel. Tudi na tem področju bi morala država ukrepati, saj za mame študentke ni nobenih ugodnosti. Mladi pozno končajo študij, prav tako težko najdejo zaposlitev. Podjetja nerada zaposlujejo mlade ženske, ravno zaradi porodniškega dopusta. Med prednosti zgodnjega starševstva so respondentke uvrstile manj zapletov v nosečnosti, več energije za otroke, več časa, več potrpljenja. Tako imajo kar tri

respondentke, ki so zgodaj odločile za starševstvo, po dva otroka, ena je noseča, ena pa zagotavlja, da bo zagotovo še imela enega otroka.

B. POZNO STARŠEVSTVO

Prav tako tudi strarejše respondentke ne navajajo kakšnega konkretnega razloga za preloženo starševstvo. Gre za splet okoliščin. Med razlogi tudi navajajo iskanje pravega partnerja in željo po izpolnitvi na delovnem področju. Ne gre za neko načrtno prelaganje materinstva. Lahko bi rekla, da se mame med seboj karakternostno razlikujejo, saj so mame iz skupine B že zgodaj vedele, kakšno veselje jim bodo nudili otroci.

4.4.3 PREDNOSTI PRELOŽENEGA STARŠEVSTVA

Ženske, ki se kasneje odločijo za resno zvezo, so starejše, bolj zrele in izobražene. Zato je večja verjetnost, da so v zakonu enakovredne partnerju, saj imajo veliko osebnih in ekonomskih virov (Baber, K.M. in Allen, K.R.1992:59).

Zrelost in izkušnost »starejših« mater so respondentke navajale kot prednost poznega starševstva, po starosti se v odgovorih niso bistveno razlikovale.

»... si bolj zrel, imaš dobro zaposlitev in si na zaposlitvenem področju dosegel uspeh, imaš stanovanje.« (Sonja, 40, A)

Ena izmed prednosti preloženega starševstva je ekonomska, saj so večinoma bolj izobraženi in imajo posledično višje plačane zaposlitve.

»Prednosti so predvsem v tem, da se v obdobju brez starševskih obveznosti lažje v celoti posvetiš doseganju zahtevnih življenjskih ciljev (poklicna uveljavitev, osamosvojitve, reševanje stanovanjskega problema, potovanja ipd.) ...« (Barbara, 40, A)

4.4.4 NEGATIVNI VIDIKI PRELOŽENEGA STARŠEVSTVA

Prelaganje odločitve za starševstvo ima tudi negativne vidike: problemi privajanja na zahteve in potrebe otrok, prevelika pričakovanja od otrok, manj možnosti za odločitev za več otrok, večja možnost, da se ženska ne odloči za materinstvo, nejasna povezava med neplodnostjo in odlaganjem odločitve za materinstvo, domnevno zmajšana možnost zanositve z višanjem starosti, povečana možnost spontanih splavov in nepravilnosti plodu.

»Slabosti so, mislim da, predvsem biološke narave, manj energije, manj pomoči od strani bližnjih (stari starši so že stari in prav tako potrebujejo pomoč).« (Barbara, 40, A)

»Slabost so zapleti med nosečnostjo, manj energije, preveč razumsko jemlješ vse skupaj, otrok zgodaj izgubi starše.« (Mojca, 40, A)

Leta 1970 je bilo le 9 % žensk starih 35 let brez otrok. Leta 1989 število naraste na 20 %. Nekatere od teh žensk se bodo odločile za materinstvo v poznih tridesetih ali zgodnjih 40 letih, nekatere pa bodo ostale brez otrok (Baber, Allen, 1992:108). Te ženske so visoko izobražene, zaposlene na visokih položajih z visokimi dohodki. Nimajo nekih tradicionalnih pogledov na vlogo žensk.

Kar štiri od petih intervjujanih mam, ki so to postale po 35. letu ima samo enega otroka in ne razmišljajo o drugem otroku. Kot največji razlog za to navajajo svojo starost.

Verjetnost, da bodo pari imeli več kot enega otroka pada z zviševanjem starosti ob rojstvu prvega otroka.

Intervjujanke, ki so se zgodaj odločile za materinstvo pa imajo v večini (tri) po dva otroka, ena je noseča, druga pa zagotavlja, da bo zagotovo še imela enega otroka.

4.4.5 MATERINSTVO IN IZOBRAŽEVANJE

Ženske večinoma odlašajo z materinstvom zaradi izobraževanja in kariere.

» Želela sem študirati, poklic, ki sem ga izbrala mi je veliko pomenil, prav tako osebna svoboda. Izbira partnerja in starševstvo sta mi takrat pomenila manj, kot pa izzivi na poklicnem področju, želela sem potovati, morda tudi oditi v svet ...« (Barbara, 40, A)

Več časa lahko posvetijo službi in tako lahko enakovredno tekmujejo z moškimi.

» Oba z možem imava odgovorno službo in sva veliko odsotna, tako, da sva z odločitvijo kar odlašala, saj nikoli ni bil pravi čas.« (Sonja, 41, A)

Ženske so v razvitih svetovih visoko izobražene, večinoma so za isto delo isto plačane kot moški. Vse več časa porabijo za izgradnjo kariere, ne da bi pri tem mislile še na družino. Najbolj ugodna leta (25-34) za izgradnjo kariere se pokrivajo z leti ugodnimi za ustvaritev družine. Večina se jih odloči za kariero, starševstvo preložijo. Ne želijo biti finančno odvisne od moških, ampak si želijo zagotoviti ekonomsko in družbeno neodvisnost. V primerjavi z ženskami, ki se zgodaj odločijo za materinstvo, imajo višje dohodke in so finančno neodvisne, prav tako pa imajo v zakonu enakovrednejši položaj.

Raziskava iz leta 1981 je pokazala, da je pri visoko izobraženih ženskah razlog za prelaganje materinstva v zagotavljanju finančne neodvisnosti in ne v težnji po karieri. V vrednotah in vedenju o tradicionalnih vlogah in starševstvu pa se zelo malo razlikujejo med sabo. Kasnejše raziskave so prišle do drugačnih rezultatov, namreč ženske, ki se odločijo za zgodnje materinstvo, in tiste, ki s tem odlašajo, so različne, vprašanje pa je, ali so te posledica samega prelaganja materinstva ali smo si že po sami naravi različni (Wilkie v Baber, Allen, 1992:111).

4.4.6 STARŠEVSTVO, OSEBNA IZBIRA?

Danes ženskam kontracepcija in svoboda do splava omogoča to da se same odločajo o materinstvu. Matere postanejo takrat, ko si to same želijo. Večina žensk razmišlja, ali imeti otroka ali ne. Velik vpliv na njeno odločitev imajo družbene norme. »Če je materinstvo normativ družbe, potem je odločitev za ne materinstvo deviantna odločitev.« (Baber, Allen, 1992:106). Materinstvo je še vedno družbeno zaželeno, toda kljub temu ženske z njim odlašajo ali se zanj ne odločijo. Njihova odločitev za nematerinstvo je vse manj deviantna odločitev, saj je te ženske težje prepoznati, ker jih vse več z materinstvom odlašajo in ni jasno, ali z materinstvom odlašajo ali so se zavestno odločile za nematerinstvo.

4.4.7. STARŠEVSTVO IN OSEBNI CILJI

Daniels in Weingarten sta v svoji raziskavi iz leta 1982 ugotovila, da gre pri parih, ki so postali starši v svojih poznih dvajsetih ali zgodnjih tridesetih letih, za programsko prelaganje odločitve v družinskem časovnem scenariju. Tega pri parih, ki so postali starši v svojih zgodnjih dvajsetih letih, ni zaznati.

Prelaganje odločitve za starševstvo temelji na posameznikovi identitetni, intimnosti in karierni strategiji. Strategije vključujejo tudi psihološko pripravljenost za starševstvo, izbiro pravega partnerja, vzpostavitev trdne zakonske zveze in doseganje kariernih ciljev (Baber, Allen, 1992).

Pomembnost osebnih ciljev in dosežkov, ki niso povezani z materinstvom, pri ženskah, ki prelagajo materinstvo, so potrdile tudi druge raziskave. Walter, kot najbolj očitno razliko med ženskami, ki so se odločile za zgodnje materinstvo, in tiste, ki z njim odlašajo, navaja identitetne razlike (Walter:1986 v Baber, Allen, 1992:112). Matere, ki so odlašale z odločitvijo, sebe definirajo kot matere, prav tako pa tudi poudarjajo svoje dosežke, se identificirajo kot individualne osebnosti in ne le kot mati oz. partnerka. Ženske, ki so imele zgodaj otroke, pa sebe definirajo skozi svoj odnos do otrok in partnerja, saj so

imele manj časa za individualni razvoj. Zato so ženske, ki so postale matere kasneje, bolj samostojne.

Po anketnih podatkih mladi pripisujejo največji pomen razvijanju lastne osebnosti, sledi dosežena formalna izobrazba, šele na tretjem mestu je urejena partnerska zveza.

Le četrtnina študentk in 40 % študentov misli, da morajo za izpolnitev svojega življenja imeti otroke (Anketa Mladi, družina, starševstvo, 2003). Tradicionalni pomen vloge žensk se izgublja. Mladim se zdi popolnoma normalno, če se ženska odloči, da ne želi imeti otrok. Kljub temu pa se manj kot tretjina anketiranih študentov strinja, da življenje brez otrok ne more biti popolnoma zadovoljujoče.

To potrjuje tudi izjava matere, ki je to postala po 35. letu. »... *Te pa osreči bolj kot vse stvari prej.*«

4.4.8 STARŠEVSTVO IN ZAPOSLOVANJE

Študije o družinskem oblikovanju v Avstraliji (McDonald, 2000:8) so pokazale, da moški prepustijo odločitev za starševstvo ženskam, saj menijo, da otroci ne vplivajo na njihovo delo. Tudi delodajalci raje zaposlujejo moške kot ženske, saj njihovo delo ne bo omejeno oz. prekinjeno s porodniškim dopustom. Mlajše generacije so bolj občutljive glede vpliva otrok na njihov dosežen standard. Prevlada njihov individualizem in nepripravljenost odpovedovanju lastnim užitkom na račun otrok. Nadaljnje generacije bodo vse bolj podpirale enakost med spoloma, tudi enakost v partnerskem razmerju, to pa bo vodilo v prelaganje starševstva ali pa celo v zakon brez otrok.

Leta 1970 se je v Ameriki kar 80 % žensk strinjalo s trditvijo, da je *za vse boljše, če je moški zaposlen zunaj doma, ženska pa skrbi za dom in družino*, leta 1991 pa se je s to trditvijo strinjalo le še 27 % žensk v rodni dobi. Hkrati pa se je s to trditvijo leta 1993 strinjalo kar 64 % žensk na Japonskem (McDonald 2000:7,8).

V Sloveniji je zaposlenost žensk oz. mater dobro sprejeto dejstvo, saj si težko predstavljamo, da bi matere ostale doma in skrbele za dom in vzgojo otrok. Po podatkih raziskave, kar 40 % vseh anketiranih ne soglaša s trditvijo, da je *naloga moškega, da služi denar, naloga ženske pa je, da skrbi za dom in družino*. Z navedeno trditvijo pa soglaša

ali močno soglaša le 8 % anketiranih. Hkrati pa skoraj tri četrtine anketiranih moških močno soglaša ali soglaša z izjavo, da *morata partner in partnerka prispevati k dohodku gospodinjstva* (Rener, Švab, Žakelj, Humer, 2005).

Zaposlitev žensk je ključnega pomena za uspešen zakon. Ženski, ki je močno predana svojemu delu, nudita zadovoljstvo tako delo kot tudi družina (raziskavi Baruch, Barnett in Rivers (1983) ter Vannoy-Hiller in Philiber (1989) v Baber, Allen, 1992:37). Ženske, ki so zaposlene in zadovoljne s svojim delom, imajo dobro mnenje o sebi in so bolj zadovoljne same s seboj. Lažje tudi od partnerja zahtevajo neko enakost, pomoč pri gospodinjstvih opravilih in vzgoji otrok.

4.4.9 DELO IN DRUŽINSKO ŽIVLJENJE

Usklajevati delo in družinsko življenje je danes zahtevno. V veliko pomoč so stari starši, saj se od njih pričakuje pomoč. Večina mojih respondentk je v dobrih odnosih s svojimi starši. Starši jim pomagajo tudi pri varovanju otrok. Bistvena razlika med tistimi, ki so zgodaj postale mame, in tistimi, ki so z materinstvom odlašale, je v tem, da imajo prve še dokaj mlade starše in jim le-ti lažje pomagajo, starejši pa tudi sami že potrebujejo pomoč. Čeprav ženske težko usklajujejo družino in delo, si ne želijo ostati doma in skrbeti samo za družino. Nekatere izkoristijo možnost in delajo do otrokovega tretjega leta s polovičnim delovnim časom, toda večina si tega ne more privoščiti. Pri nas delo s polovičnim delovnim časom še ni tako dobro razvito.

»Zagotovo, da je delo zunaj doma za žensko pomembno, vendar so zame otroci pomembnejši od kariere. Toda vseeno se mislim ponovno zaposliti. Službe še ne iščem, ker je mlajši sin še doma, ko bo šel v šolo, bom aktivno začela iskati službo.« (Sara, 41, A)

»...Vsekakor ne bi bila pripravljena ostati doma in se popolnoma posvetiti družini, ker mislim, da za to niti ni potrebe, saj naša družina šteje le tri člane. Veliko bi mi pa pomenilo, če bi lahko svoje delo vsaj delno opravljala doma, kar je glede na naravo

poklica, ki ga imam možno in bi tako lažje usklajevala delovne in družinske obveznosti, ter imela nekaj več prostega časa za sebe in svoje bližnje. » (Sonja, 41, A)

»Ne, nisem pripravljena za vedno ostati doma. Mogoče bi celo še za nekaj let, če bi s statusom gospodinje imela tudi kake ugodnosti (finančne, delovna doba), za vedno pa ne.« (Tjaša, 27, B)

»Ne, pod nikakršnimi pogoji. Idealna bi mi bila zaposlitev za polovični delovni čas, ki bi mi omogočala manj stresa, doma pa ne bi ostala nikakor.« (Polona, 25, B)

4.4.10 DELO DOMA

Ne glede na družbene norme, si morata partnerja sama zagotoviti enakopravnost znotraj družinskega življenja, saj družbene norme tega ne morejo zagotoviti. Opazen je velik odmik od tradicionalnih vzorcev ženske in moške vloge v družini. V družinah, kjer sta oba partnerja zaposlena, si večino dela doma delita. Mladi moški danes opravljajo več gospodinjskega dela in so bolj vključeni v vzgojo otrok.

To potrjujejo tudi rezultati fokusnih skupin in intervjujev (Mladi družina, starševstvo 2003:107). Pri izjavah je zaznati pomembne premike tudi med ostalimi in ne samo visoko izobraženimi. To se je tudi potrdilo v mojih intervjujih. Tudi brezposelni ženski, ki nima visoke izobrazbe, mož pomaga, tako pri gospodinjstvu kot tudi pri vzgoji.

»Vzgojo si deliva, se dopolnjujeva. Kuham sama, pospravljanje pa si deliva.« (Sara, 41, A)

Prav tako si brezposelna ženska z univerzitetno izobrazbo z možem delo doma deli.

»Oba enakomerno skrbiva za otroka, tudi mož otroke previja, kopa, preoblači, gre ponje v vrtec, se z njimi igra,Tudi pri gospodinjskih opravilih se izmenjujeva, vendar sedaj ko sem jaz doma, več gospodinjskih del opravim jaz, vedno pa mi mož pomaga (čiščenje

kopalnice, odnašanje smeti, posoda, sesanje itd), vendar trenutno jaz v večji meri (60-75 %)« (Tjaša, 27, B)

Ženske opravijo večino gospodinjskih del, ki so nujna in morajo biti opravljena, medtem ko se moški vključujejo v gospodinjska dela bolj selektivno.

Na delitev vpliva tudi delovno mesto in položaj na delovnem mestu, delovni urnik ter karierna usmerjenost. (Rener, Švab, Žakelj, Humer, 2005)

Vseeno pa še vedno večino dela doma opravimo ženske, ne glede na starost ali izobrazbo.

4.4.11 STARŠEVSTVO IN PARTNERSKO RAZMERJE

Prehod v starševstvo večina moških in žensk označuje za vesel dogodek, hkrati pa to spremembo opisujejo kot stresno obdobje, polno kriz. Zavedati se pričnejo, da niso sami, da je nekdo od njih popolnoma odvisen, imajo manj prostega časa, pogosto so pod stresom, so utrujeni, zaskrbljeni. Gre le za prehodno obdobje, kriza sčasoma mine. »Precej izkušenj je, ki kažejo, da lahko danes pomeni rojstvo otroka razpad, namesto vrhunec neke zveze.« (Zavrl, 1999:38). Partnersko razmerje se spremeni, bistvenih razlik po starosti ni. V ospredju je otrok in ne več partner. Nekateri to znajo sprejeti, izkoristiti, drugi ne, zato zveze pogosto razpadejo.

»Partnersko življenje je na stranskem tiru, saj nimaš časa niti zase, kaj šele drug za drugega. Pomaga pomoč pri varstvu, če jo imaš. Mi je nimamo, najetih varušek pa nisva nikoli prakticirala.» (Mojca, 40, A)

»Zagotovo imam za partnerja manj časa kot prej, vendar to ve in razume. Najino življenje se trenutno vrti okoli otrok, toda kljub temu se imamo ok.» (Tanja, 32, B)

»S partnerjem sva bila dosti obremenjena, ko sem še študirala, tudi finančno mora mož skrbeti za vso družino, kar je tudi obremenilno.» (Tjaša, 27, B)

»Zaenkrat hujših posledic še ni, je pa hud tempo za oba.» (Polona, 25, B)

4.4.12 STARŠEVSTVO IN OSEBNA SVOBODA

Manj kot četrtnina anketiranih meni, da otroci omejujejo svobodo staršev (Mladi, družina, starševstvo: 2003). Na račun otrok se je potrebno marsičemu odreči, tudi odnos drugih, ki so brez otrok se spremeni.

»Zaključek študija se bo zaradi starševstva sigurno malo zavlekel. Za nekaj časa sem se morala odpovedati kakšni aktivnosti (plavanje, tai ji). Vendar se je kmalu dalo tudi to vključiti v moj urnik. Bistvo je v razporejanju časa. Mali otrok te zagotovo nauči bolje izkoristiti prosti čas.« (Neža, 26, B)

»Prikrajšano ne, se pa zagotovo veliko stvarem na račun otrok odpovem. Prostega časa praktično nimam oz. ga prilagodim in izkoristim skupaj z otroki. Gremo, ali na igrišče, ali kolesarimo, v bistvu prosti čas preživim skupaj z otrokoma.« (Sara, 41, A)

»Se ne počutim prikrajšano, so pa večje težave pri zaposlitvi, ko imaš majhne otroke. Odpovedati se kakim stvarem, dosedanjemu načina življenja ali navad pa se je ob rojstvu otroka vedno treba, saj otrok spremeni življenjski ritem družine, vsaj na začetku.« (Tjaša, 27, B)

»V bistvu se mi ni bilo potrebno ničemer odpovedati. Bolj so zahinavili prijatelji, ki sami nimajo otrok in določenih stvari ne razumejo.« (Polona, 25, B)

Bistvenih razlik med mamami, ki so se zgodaj odločile za starševstvo, in tistimi, ki so se kasneje, v prikrajšanosti ni. Vse poudarjajo, da so se morali odpovedati svojemu prostemu času oz. ga zdaj preživljajo drugače, vendar bo za vse čas, ko bodo otroci starejši.

»Ne čutim se prikrajšano, čeprav sem se morala marsičemu odpovedati (izobraževanju na delovnem mestu, prostem času), vendar vem, da bo za vse to še čas, ko otrok zraste in bo potreboval več časa zase in svoje dejavnosti.« (Mojca, 40, A)

Ne strinjajo se, da z otroki izgubimo svobodo. Tudi v tem pogledu se ne razlikujejo. Strinjajo se, da je potrebno sklepati kompromise, da se veliko spremeni, ampak v zameno veliko pridobiš.

»... Mislim, da je strah pred starševskimi bremenami prisoten zaradi današnjega načina življenja, miselnosti, pomanjkanja časa in vrednot.

Vsekakor z otroci ne izgubimo svobode, včasih se moraš pač nečemu odpovedati, v zameno pa tudi veliko dobiš.» (Ana, 40, A)

»Ne, z otroki ne izgubimo svobode, dobimo novo priložnost. Vendar se mladi pogosto bojijo te odgovornosti oz. pogosto raje živijo doma pri starših, kjer imajo mnogi lagodno življenje. Veliko pa jih je tudi, ki bi že želeli imeti otroka, pa se bojijo zaradi ekonomske neodvisnosti in ker nimajo možnosti za stanovanje (lastno, socialno, ...).« (Nina, 28, B)

4.4.13 ODGOVORNO STARŠEVSTVO

Mladi se zavedajo zahtevnosti starševske vloge tako v materialnem kot tudi moralno-etičnem smislu. V povprečju skoraj tričetrtine mladih misli, da je dolžnost staršev, da poskrbijo za svoje otroke tudi na škodo lastne blaginje (Mladi, družina, starševstvo: 2003). Sam pojav protektivnega otroštva oz. osrediščenosti na otroke prispeva k takemu mišljenju. Pretirano poudarjanje pomembnosti starševstva, zahtevnosti, mlade vse bolj odvrta od odločitve za starševstvo, zato z njim odlašajo, ker se ne čutijo dovolj zreli, odgovorni. Imperativi starševstva postajajo vse zahtevnejši. Za otroka je potrebno storiti vse najboljše, vanj je potrebno vložiti največ. To je potrdila tudi raziskava Mladi, družina, starševstvo (2003). Ljudje želijo kot starši otrokom posvetiti obilo pozornosti, visoko kakovost življenja in ugodne ekonomske razmere. Tako je odgovorno starševstvo postalo družbena norma. Za otroka se odločiš zavestno, takrat ko veš, da mu boš lahko zagotovil najboljše, optimalne pogoje za življenje. Prizadevamo si postati idealni starši, vendar pa pozabljamo, da otrok ne potrebuje idealnih staršev, temveč za svoje odraščanje potrebuje tudi razočaranja, krivice, saj bo le tako imel »pravilno« zgrajeno predstavo o odnosih med ljudmi.

Tudi moje respondentke se odgovornosti, ki jo samo starševstvo prinaša močno zavedajo, nekatere to plaši, druge ne. Tako sta odgovorjali dve mami, na vprašanje, *ali se bojite odgovornosti, ki jo starševstvo prinaša?*

»Zagotovo. Ne vem na kakšne preizkušnje me bo postavil moj otrok. Upam, da na take, kjer mu bom znala pomagati.« (Neža, 26, B)

»Ne, ne obremenjujem se s tem kaj me lahko vse čaka, kateri problemi bodo, zaupam vase, v partnerja in seveda otroka. Sem optimist, probleme bomo reševali, ko bodo.« (Ana, 40, A)

Pri vprašanju, *ali bi se zavestno odločile za otroka, tudi če ne bi imeli stalnega partnerja*, ni bilo zaznati pomembnih starostnih razlik pri odgovorih. Večina se jih za to ne bi odločila, saj menijo, da otroci potrebujejo oba starša. Če pa bi se odločile za to, bi morale biti finančno neodvisne in deležne podpore okolja.

»Da, če bi bila sama finančno dovolj dobro preskrbljena, vendar ne v taki starosti, ko sem sama že imela otroke.« (Tjaša, 27, B)

Samohranilstvo danes ni stigmatizirano kot nekoč, saj je v Sloveniji veliko enostarševskih družin. V kvalitativni raziskavi Mladi, družina, starševstvo (2003) pa so zaznali trend odločanja za samsko življenje, predvsem med študentkami in bolj izobraženimi mladimi ženskami.

4.4.14 STARŠEVSKA VLOGA

Vloga staršev ni zgolj zadovoljitev otrokovih fizičnih potreb, ampak mnogo več. Tega se tudi starši danes vse bolj zavedajo in to je tudi eden izmed razlogov, da z odločitvijo za starševstvo odlašamo.

V pomembnosti starševske vloge se respondentke po starosti v odgovorih bistveno ne razlikujejo. Zavedajo se, da je vloga starša zelo pomembna.

»Vloga je v ljubezni do otroka, v skrbi in vzgoji, da po svojih najboljših močeh otroka vzgajaš v človeka, in mu po svojih zmožnostih nudiš dobro odskočno desko v življenje, pomoč in podpora otroka, da otroku znaš dati ljubezen, da čuti, da je dober tak, kot je, da ga sprejemaš, da ga spodbujaš, mu stojiš ob strani.« (Tanja, 32, B)

Tudi očetje se morajo aktivno vključiti v vzgojo in nego otrok. Respondentke gojijo pozitiven odnos do očetovskega dopusta in se po starosti ne razlikujejo. Govorile so govornice o pozitivnih straneh takega vključevanja partnerjev v starševsko vlogo in izrazile obžalovanje, ker tega prej ni bilo.

Očetovski dopust je v okviru Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih stopil v veljavo 1. 1. 2003. Po statističnih podatkih največ očetov izkoristi prvi del dopusta, ki obsega 15 plačanih dni in jih je potrebno izkoristiti v času porodniškega dopusta matere. Očetovski dopust je neprenosljiv, namenjen izključno očetom.

Odločitev o koriščenju očetovskega dopusta je navadno skupna odločitev partnerja in partnerke (Rener, Švab, Žakelj, Humer, 2005).

5 VZPODBUJANJE ZGODNEJŠIH PREHODOV V STARŠEVSTVO

Univerzalne in preproste rešitve za povečanje rojstev ni. Veliko je že zamujenega, saj se v osemdesetih letih, ko smo se začeli srečevati s padanjem rodnosti, s tem vprašanjem država ni ukvarjala (Malačič v Nemanič, 2005). Prebivalstvo se stara, pokojninski sistem se bo porušil, saj ne bo mladih, da bi ga vzdrževali. Pokojninski sistem lahko ohranimo z zaposlovanjem tuje delovne sile, za samo preživetje naroda pa je pomembno povečati rodnost. Potrebno je zagotoviti normalno reprodukcijo prebivalstva.

Vsaka sprememba, ki jo pripravljata vlada in ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, je dobrodošla, vendar pa se moramo zavedati, da je odločitev za starševstvo predvsem individualna. Toda, kot pravi Švabova, prelaganje materinstva ni posledica svobodne odločitve per se. Prelaganje odločitve za starševstvo je danes postala družbena norma (Švab, 2004).

Živimo v navidezni družbi neskončnih možnosti, kljub temu pa smo močno omejeni. Po eni strani nam je omogočena svobodna odločitev za materinstvo (kontracepcija, popoln nadzor nad lastnim telesom), po drugi strani pa nas družba z visoko postavljenimi vrednotnimi cilji močno omejuje. Merila za kakovost življenja družin so visoka, tako da se je ženska prisiljena zaposliti. Večina žensk ravno zaradi izobraževanja in zaposlitvene kariere odlaša z materinstvom.

Kljub temu, da večina mladih kot vzrok za prelaganje starševstva navaja predvsem materialne vzroke, je težko verjeti, da so ti najpomembnejši. Nujno je potrebno odkriti glavni razlog, ki je po mojem mnenju predvsem v spremenjenih vrednotah. Socio-psihološke predispozicije so pri odločanju za starševstvo pomembnejše kot nivo življenjskega standarda posameznikov.

Potrebno je spodbujati motive in želje po otrocih v družini in po večjem številu otrok. Motivacija za starševstvo je odvisna od tega, kakšen pomen bodoči starši pripisujejo otroku.

Doktrina »odgovornega starševstva« pomembno vpliva na prelaganje odločitve. Natančne opredelitve tega pojma so precej redke. Predpostavlja se, da se posameznik za starševstvo odloči takrat, ko izpolni predpisane družbene norme. Za kreiranje moderne družine je bilo dovolj, da moški in ženska odrasteta, končata šolanje, se poročita in se mož zaposli. Današnje norme so postavljene višje.

Starejši starši lažje izpolnjujejo družbena pričakovnja povezana z normo odgovornega starševstva. Kakovost življenja, opazovana skozi kazalce ekonomskega in stanovanjskega položaja ter partnerske situacije, narašča z njihovo starostjo (Černič Istenič, 1999).

Odgovorno starševstvo, ki pomeni, da so starši odgovorni za svoje otroke, prinaša visoke zahteve. Mladi so se na te zahteve racionalno odzvali, starševstvo prelagajo, odločajo se za manjše število otrok ali pa jih sploh nimajo. Odločijo se za takšno število otrok, kot jih na primerni ravni lahko vzdržujejo, da živijo kakovostno družinsko življenje.

Kakovost življenja opredeljuje dostop, stopnja obvladovanja in odločanje o razporeditvi materialnih in nematerialnih virov (Mandič, 1999). Ker je naša družba močno potrošniško naravnana, so zahteve za kakovostno življenje visoke. Če je bilo v preteklosti dovolj le zadovoljevanje določenih (osnovnih) potreb, danes ni tako. Družbene norme so postavljene visoko, posamezniki težimo k čim višjim ciljem, imamo vse večje želje in težnje ter zato prelagamo odločitev za starševstvo na kasnejša leta.

Mladi želijo končati študij, najti zaposlitev za nedoločen čas in si poiskati lastno stanovanje. Šele ko vse to dosežejo, pomislijo na otroke. Niso se pripravljene odreči svojim ciljem, svojemu blagostanju na račun otrok, saj verjamejo, da imajo starši tudi svoje življenje. Ne sme zahtevati, da se odrečejo svojemu življenju na račun otrok. Te visoke normative je postavila družba, zato svojo hipotezo lahko ovržem, saj odločitev za starševstvo ni zgolj individualna.

Država bi tako morala zagotoviti, da se kvaliteta družine z rojstvom otroka ne spremeni oz. se poveča. Zavedati se moramo, da kvalitetno življenje ne nudijo samo materialni viri, potrebno je izpostavljati pozitivne stvari, ki jih prinese otrok. Ne smemo jih jemati kot

strošek, da samo nekaj zahtevajo, jemljejo od nas, pomislimo na srečo, veselje, ki ga nosijo v sebi.

Prav tako bi morali zagotoviti enakost med spoloma, spodbuditi uravnoteženo razdelitev gospodinjskih in družinskih obveznosti. Na tem področju je že viden napredek, saj kot smo predhodno videli, danes vse več moških koristi očetovski dopust in pomaga pri gospodinjskih in družinskih obveznostih. Kljub temu je delitev dela še vedno spolno določena, vendar se počasi odmikamo od tradicionalne delitve vlog.

Izboljšati bi se morala ponudba varstva za otroke. Vzgojno-varstvenih zavodov je premalo, njihova cena je previsoka. Otroška oblačila in oprema, bi morala biti cenovno ugodnejša, tudi šolske knjige in učbeniki bi morala država bolj subvencionirati.

Država bi morala mladim parom zagotoviti delovna mesta za nedoločen čas in stanovanja, da se bodo lahko prej osamosvojili. V preteklosti so mlade družine večinoma živele skupaj s starši, v trigeneracijskih gospodinjstvih, danes si tega ne želijo.

6 ZAKLJUČEK

Družinsko življenje se stalno spreminja. Prilagaja se družbenim, gospodarskim krizam, ekonomskim pritiskom, problemom preživetja, spremenjenim vrednotam, vlogam. Tudi novi trendi v starševstvu so posledica širših družbenih sprememb. Družinske oblike se pluralizirajo. Tradicionalna nuklearna družina z zaposlenim očetom, materjo gospodinjo in z vsaj dvema otrokoma je danes le še spomin. Vse več jih živi v izvenzakonski zvezi, število razvez narašča, prav tako tudi število enostarševskih in reorganiziranih družin. Mlade ženske se izobražujejo, želijo si ustvariti kariero, prav tako tudi mladi moški. Zato odločitev za starševstvo prelagajo na kasnejša leta ali pa se zanj sploh ne odločijo. Želijo si zagotoviti optimalne razmere za življenje, njihov standard pa se z rojstvom otroka močno spremeni, tako v materialnem kot tudi v nematerialnem smislu. Ustvariti si lastno družino ni najpomembnejši cilj, mladi dajejo prednost izobraževanju, zaposlitvi, potovanjem ...

Najpomembnejše je, da se za otroka odločijo takrat, ko menijo, da so dovolj zreli in so izpolnili svoje cilje, saj bodo le tako uživali v stvareh, ki jih prinese otrok. Prednosti, ki jih danes imajo starši od svojih otrok, so pretežno socialne in čustvene narave. Ne prinašajo ekonomskih koristi, kot v preteklosti. Večje število otrok je danes postalo ekonomsko in psihološko breme staršev.

Uveljavil se je koncept odgovornega starševstva, ki pripomore k prelaganju odločitve za starševstvo. Imperativi odgovornega starševstva so postavljeni zelo visoko. Vse več je dejavnikov, ki »morajo« biti izpolnjeni, da se odločimo za starševstvo. Najpomembnejši so subjektivni dejavniki. Zrelost, odgovornost, zadovoljujoč partnerski odnos, želja po otroku. Kljub temu, pa mladi kot pomembni dejavnik odločanja izpostavljajo materialno neodvisnost. V pomembnosti izpolnitve subjektivnih dejavnikov ni razlik med tistimi, ki so se zgodaj odločili za starševstvo, in tistimi, ki so z njim odlašali.

Pri prelaganju odločitve za starševstvo ima velik vpliv tudi negotova prihodnost. Zaposlitve za določen čas preprečujejo ženskam, da bi se odločile za materinstvo, saj jim,

če zanosijo, v večini primerov pogodbe ne podaljšajo. In ravno odgovorno starševstvo in zavedanje odgovornosti jim preprečuje, da se odločijo in s tem tvegajo, da bodo ostale brez zaposlitve. To je eno izmed področij, kjer bi morala ukrepati država.

Odločitev za starševstvo ni zgolj avtonomna odločitev posameznika. Na individualno odločitev vplivajo ekonomski, politični, kulturni in individualno psihološki dejavniki.

Ko so vsi pogoji izpolnjeni in se odločimo za starševstvo, nismo več tako mladi. Mnogo žensk težko zanosi, ima komplikacije v sami nosečnosti ... Tako da se jih večina ne odloči še za enega otroka. V tem je velika razlika med tistimi, ki so imele zgodaj prvega otroka, in tistimi, ki so ga imele kasneje.

Spremembe v starševstvu se kažejo tudi v očetovstvu. Očetje so vse bolj vključeni v družinsko življenje. V tradicionalni nuklearni družini se od očeta ni pričakovalo, da se bo vključeval v vzgojo in nego otrok. Pomembno je bilo, da je ekonomsko skrbel za družino. Ker pa so danes tudi matere zaposlene, se od očetov pričakuje, da se bodo aktivno vključeni v družinsko življenje. Spremljajo samo nosečnost in so v večini primerov prisotni pri porodih. Prav tako se povečuje število očetov, ki koristijo prvi del (15 dni) očetovskega dopusta. Kljub temu pa še vedno ženske opravijo večino družinskega dela.

Po drugi strani pa prisotnost očeta v družini ni nujna. Število enostarševskih družin narašča. To so lahko družine, v katerih sta se starša ločila ali je eden od njiju umrl, lahko pa se ženske same odločijo za otroka in ga vzgajajo brez očeta. V preteklosti so bile take družine stigmatizirane, danes pa je to le še ena izmed oblik družine.

V predmodernosti so bili otroci pogosto zanemarjeni, izkoriščani. Njihova individualnost ni bila pomembna. Njihovo otroštvo je bilo prežeto z delom.

Danes pa se uveljavlja fenomen protektivnega otroštva. Če nekoč njihova individualnost ni bila pomembna, je danes poudarek prav na njej. Družine so svoje življenje podredile otrokom. Starši se zavedajo njihove pomembnosti in skušajo izpolniti vse njihove želje, ki jih je umetno ustvarila potrošniška družba. Vse bolj se zdi, da smo šli v drugo

skrajnost. Zdaj se bojimo odgovornosti, ki jo starševstvo prinaša, bojimo se svoje odločitve, prihodnosti ...

Nizka rodnost je posledica prelaganja odločitve za starševstvo ali pa celo zavestno neodločanje zanj. Država bo morala uvesti določene ukrepe za povečanje rodnosti, saj je nerealno pričakovati, da se bo prebivalstvo obnovljalo po naravni poti.

V državi je potrebno ustvariti take pogoje, da se bomo starši in bodoči starši počutili varne, sposobne za vzgojo in nego otrok in bomo verjeli v boljšo prihodnost.

7 LITERATURA

Samostojne publikacije:

1. Arendell, Terry (1997): Contemporary Parenting: Challenges and Issues. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE.
2. Ariés, Philippe (1991): Otrok in družinsko življenje v starem režimu. Ljubljana. Studia Humanitatis.
3. Baber, K.M., Allen, K.R. (ur.) (1992): Women and Families: Feminist Reconstructions. New York, London. Guilford Press.
4. Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002): Reinventing the Family. Cambridge. Polity Press.
5. Beck, Ulrich and Beck-Gernsheim, Elisabeth (1999): The Normal Chaos of Love. Cambridge. Polity Press.
6. Bergant, Milica (1981): Družina-zakon-ljubezen na razpotjih. Ljubljana. Zavod SRS za šolstvo.
7. Corsaro, William A. (1997): The sociology of childhood. Sociology for a new century. Pine Forge Press - SAGE Publications Company: California, London, New Delhi
8. Giddens, Anthony (2000): Preobrazba intimnosti. Ljubljana: Založba/*cf.
9. Gittins, Diana (1985/1993): The Family in Question: Changing households and familiar ideologies. London. The MacMillan Press LTD.
10. Goldthorpe, J.E. (1987): Family life in western societies: a historical sociology of family relationships in Britain and North America. Cambridge. University press.
11. Goody, Jack (2003): Evropska družina - zgodovinskoantropološki esej. Ljubljana. Založba/*cf.
12. Kanjuo Mrčela, A. in Černigoj Sadar, N. (2004): Starši med delom in družino. Zaključno poročilo. Ljubljana. Vlada RS, Urad za enake možnosti.
13. Kožuh-Novak, Mateja (et al) (1998): Rodnostno vedenje Slovencev. Nacionalno poročilo. Ljubljana. Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC.
14. Malačič, Janez (1985): Sodobno obnavljanje prebivalstva in delovne sile. Ljubljana. Državna založba Slovenije.
15. Mandič, S. (ur.) (1999): Kakovost življenja: stanja in spremembe. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.

16. Milić, A. (ur.) (1988). Rađanje moderne porodice. Beograd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
17. Oakley, Ann (2000): Gospodinja. Ljubljana: Založba/*cf.
18. Puhar, Alenka (2004): Prvotno besedilo življenja:oris zgodovine otroštva na Slovenskem v 19. stoletju. Ljubljana. Studia humanitatis.
19. Ramovš, Jože, ur. (1995): Družina: zbornik predavanj in razprav na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji v letu družine v Cankarjevem domu v Ljubljani 25. in 26. oktober 1994. Ljubljana. Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
20. Rener, T., Potočnik V., Kozmik, V., ur. (1995): Družine: različne-enakopravne. Ljubljana. Vitrum.
21. Rener, T., Švab A., Žakelj, T., Humer, Ž. (2005): Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: Vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje. Zaključno poročilo. Ljubljana.Vlada RS, Urad za enake možnosti.
22. Sieder, Reinhard (1998): Socialna zgodovina družine. Ljubljana. Studia Humanitatis.
23. Statistični letopis 2005. Ljubljana. Statistični urad Republike Slovenije.
24. Stropnik, Nada (1997: Ekonomski vidiki starševstva. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče.
25. Švab, Alenka (2001): Družina: od modernosti k postmodernosti. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče.
26. Ule, Mirjana, Metka Kuhar (2003): Mladi, družina, starševstvo. Univerza v Ljubljani. Fakulteta za družbene vede.
27. Zavrl, Nataša (1999): Očetovanje in otroštvo. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče.
28. Žmuc-Tomori, Martina (1988): Klic po očetu. Ljubljana. Cankarjeva založba.

Članki:

1. Boh, Katja (1988): Poskus sociološke analize nizke rodnosti. Družboslovne razprave. Letn.5 št.6, str.23-32.
2. Boh, Katja (1999): (Ne)uspehi prebivalstvene teorije. Družboslovne razprave. Letn.15, št. 30/31, str.134-144

3. Černič Istenič, Majda (1999): Moč in uveljavljenost norme odgovornega starševstva v Sloveniji. V: Mandič, S. (ur.): Kakovost življenja: stanja in spremembe. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
4. Černoga, M., Damjan F. (2005) Koliko sploh stane novi Slovenec. Nedeljski dnevnik; 6.marec 2005, str.2-3
5. Lorenčič, Mojca (2003): Enostarševske družine niso nepopolne družine. Dnevnik, 31.05.2003.
6. McDonald, Peter (2000): Gender Equity, Social Institutions and The Future of Fertility. The Australian National University. Vol.17.No1
7. Nemanič, Katarina (2005): Kaj storiti, da bo več otrok? Družinski delničar, št.100, oktober 2005, str.6-8.
8. Predavanja profesor Tanje Rener pri predmetu Sociologija družine (2003).
9. Rener, Tanja (1996): Konceptualizacija razmerja mladina-družina. V: Nastran Ule Mirjana (ur.) Predah za študentsko mladino. Ljubljana: Urad RS za mladino, Zavod RS za šolstvo.
10. Rener, Tanja (2000). O delu »iz ljubezni«. V: Oakley, A.. Gospodinja. Ljubljana: /*cf.
11. Šimenc Mojca (2005): Otroci, Kje ste? Nika; 3. avgust 2005, str.10-12.
12. Švab, Alenka (2000): Poti in stranpoti novih očetovskih identitet. Teorija in praksa, 37,2, str. 248-263.
13. Ule, Mirjana (2004): Nove vrednote za novo tisočletje. Spremembe življenjskih in vrednotnih orientacij mladih v Sloveniji. Teorija in praksa, 41,1-2, str. 352-360.
14. Verdel, Iza (2006). Rešitev za rodnost je socialna država. Dobro jutro 6. maj. Str. 4-5. Ljubljana
15. Zidar, Marija (2003): Nove-stare reprezentacije otrok in otroštva: Dekonstrukcija 'protektivnega' otroštva. Teorija in praksa, 40,2, str. 357-374.
16. Zidar Marija (2005):Carl Djerassi, »oče kontracepcijske tabletk«. Delo. Sobotna priloga 5. november.Ljubljana

Viri na medmrežju:

www.stat.si (1.september, 2006)

8 PRILOGA

Načrt intervjuja:

1. SEDANJE OKOLIŠČINE

Starost, poklic, status, število otrok (starost matere/starost otrok), kje živite, zakonski stan, izobrazba, kako bi ocenili svoje ekonomsko stanje?

Kdaj ste se osamosvojili, če sploh?

V kakšnem odnosu ste s svojimi starši? Ali vam nudijo pomoč?

2. STARŠEVSTVO

Kateri je bil razlog, da ste se odločili za zgodnje/pozno starševstvo? Ali je šlo za beg od doma, ljubezen?

Ali ste družino oz. otroka vnaprej načrtovali?

Ali menite, da je starost pomembna pri odločanju za otroke?

Če, da, katera so ta leta, oz. katere okoliščine morajo biti izpolnjene, da se ljudje odločijo za to?

Kakšne so po vašem mnenju prednosti/slabosti zgodnjega/preloženega starševstva?

Ali ste se morali čemu odpovedati, se kje počutite prikrajšani?

Ste si starševstvo drugače predstavljali?

Kateri so po vašem mnenju pomembni dejavniki za oz. proti starševstvu?

Kateri je najpomembnejši?

Se vam zdi materialna neodvisnost eden od pomembnih dejavnikov za odločitev za starševstvo?

Kakšna je vloga starša?

Se bojite odgovornosti, ki jo starševstvo prinaša?

Če se primerjate z nekom, ki se je kasneje/zgodaj odločil za starševstvo, kakšne so bistvene razlike, če so, med vami?

Kako bi ocenili spremembo v vašem življenju, ki je nastala s starševstvom?

3. STARŠEVSTVO IN ZAPOSLOVANJE

Ali sta oba s partnerjem zaposlena?

Kakšno mnenje imate o karieri, se vam zdi pomembna za vašo identiteto? Ali se istovetite z vašimi službenimi dosežki? Ali bi se zaradi otroka odpovedali karieri?

Kako gledajo slovenska podjetja na mlade starše? Na mlade ljudi?

Kako gledate na pogodbe o prepovedi zanositve, ali ste jo bile deležne?

Ali gre pri prelaganju starševstva tudi za prelaganje odgovornosti, da ne znamo odrasti?

Ali z otroki izgubimo svobodo?

Ali ste pripravljeni ostati doma in se popolnoma posvetiti družini? Ali morda pod kakšnim pogojem, kakšnim?

4. OTROCI

Kako uspete usklajevati delo/študij in družino?

Kako to vpliva na partnersko življenje?

Kako bi ocenili starševstvo? Ali gre za nek projekt, pri katerem si prizadevamo, da bo otrok popoln?

Ali bi se zavestno odločile za otroka, tudi če ne bi imeli stalnega partnerja?

Ali mu/jim (otroku) izpolniš vse želje?

5. DELO DOMA

Kako si s partnerjem delita delo doma?

Kdo kaj dela?

6. VZGOJA

Kako je danes potrebno vzgajati otroka?